

O^xIPO

INTERDISZCIPLINÁRIS E-FOLYÓIRAT

DOI

<https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.1>

VI. évfolyam 2024/4. szám

ISSN 2676-8771

WEB: www.kpluszf.com

K+F STÚDIÓ Kft.

TARTALOM

OxIPO VI. évf., 2024/4.

LECTORI SALUTEM!	5
ELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS TANULMÁNYOK	7
Mező Ferenc: PSZICHOLÓGIATÖRTÉNETI METSZETEK: WUNDT ÉS A PSZICHOLÓGIA KEZDETE(I)	9
Kovács, Írisz: THE SITUATION OF THE PORTUGUESE MINORITY LANGUAGE IN SPAIN	25
Csatári Fanni: IDEGEN NYELVI SZORONGÁS	45
MÓDSZERTANI TANULMÁNYOK	51
Oravecz Adrienn: DRIVING AS A CREATIVE ACTIVITY FOR DISABLED PEOPLE	53
Mező Ferenc: A MOZAIKSZAVAK MNEMOTECHNIKAI ALAPJAI AZ OXIPO-MODELL ASPEKTUSÁBÓL	61
MŰHELY, RENDEZVÉNY	75
Horák Rita és Pšenáková Ildikó: ÖSSZEFOGLALÓ A „KREATIVITÁS – ELMÉLET ÉS GYAKORLAT (2024)” INTERDISZCIPLINÁRIS NEMZETKÖZI KONFERENCIÁRÓL	77
MEGHÍVÓ A X. KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIÁN TÖRTÉNŐ RÉSZVÉTELRE	87
TÉT-2025/LandS-2025 KONFERENCIA FELHÍVÁS	89
FELHÍVÁS INTERDISZCIPLINÁRIS JUNIOR KUTATÓCSOPORTBA TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁSRA	91

CODE POETRY PÁLYÁZAT (2025)	95
RECENZIO	97
Balogh László:	
A „TEHETSÉGGONDOZÁS A FELSŐOKTATÁSBAN” CÍMŰ TANULMÁNYKÖTETRŐL	99

LECTORI SALUTEM!

Tisztelt Olvasó!*

Üdvözlöm az OxIPO interdiszciplináris e-folyóirat VI. évfolyamának, 2024/4. számának Olvasói között!

Évzáró lapszámunkban a pszichológia-történeti metszetek sorozat újabb elemeként Wilhelm Maximilian Wundt-tal és a pszichológia kezdete(i) témakörrel ismerkedhetünk meg Mező Ferenc tanulmánya révén.

Kovács Írisz angol nyelvű tanulmánya a Spanyolországban élő portugál kisebbség nyelvi helyzetét elemzi.

Az elméleti tanulmányok sorát Csatári Fanni áttekintése zárja az idegen nyelvi szorongással kapcsolatban.

A módszertani tanulmányokat közlő rovatban két írás található. Az első egy angol nyelvű cikk, melynek szerzője Oravecz Adrienn. E tanulmány a gépjárművezetésre mint a fogyatékkal élő személyek számára szolgáló lehetséges kreatív tevékenységre fókuszál.

A másik módszertani tanulmány a mozaikszó alkotással támogatott mnemotechnika (emlékezést segítő eljárás) módszertanába enged bepillantást a szerző, Mező Ferenc révén.

A „Műhely, rendezvény” rovatban a „Kreativitás – Elmélet és gyakorlat (2024)” Interdiszciplináris Nemzetközi Konferencia összefoglalója, a X. Különleges Bánásmód Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia és a „Tanulás és Társadalom (2025)” Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia felhívása, egy interdiszciplináris junior kutatócsoportba csatlakozásra történő meghívó, valamint a „Code Poetry (2025)” pályázatra történő felhívás olvasható.

A lapszámot Balogh László recenziója zárja, melyben a „Tehetség gondozás a felsőoktatásban” című kiadványt mutatja be.

Kellemes és hasznos barangolást kíván a humán információfeldolgozás világában:

*Mező Ferenc
főszerkesztő*

---

*Kedves Olvasó! Ha az OxIPO mozaikszó az Ön számára még nem ismerős, akkor javasoljuk, hogy a lappal való ismerkedést jelen számon túl az alábbi témafelvető tanulmány megismerésével kezdje:

Mező Ferenc és Mező Katalin (2019): Az OxIPO-modell – az interdiszciplináris kutatások egy lehetséges értelmezési kerete. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2019/1, 9–21. DOI: <https://doi.org/10.35405/OXIPO.2019.1.9>

ELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS TANULMÁNYOK

**PSZICHOLÓGIATÖRTÉNETI METSZETEK:
WUNDT ÉS A PSZICHOLÓGIA KEZDETE(I)**

Szerzők:

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Szerző e-mail címe:
ferenc.mezo1@gmail.com

Lektorok:

Olteanu Lucián Liviusz (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (PhD.)
Gál Ferenc Egyetem

és további két anonim lektor

Absztrakt

Bár a pszichológia születését gyakran Wilhelm Maximilian Wundtnak tulajdonítják, vitatható, hogy mi jelenti egy új tudomány kezdetét. Kezdő esemény lehet például a tudományág nevének első használata, az első pszichológiai könyv, folyóirat vagy egyetemi kurzus megjelenése, vagy az első pszichológiai laboratórium felállítása (mint az Wundt esetében is történt).

Kulcsszavak: Wundt, psychology

Diszciplina: pszichológia

Abstract

*HISTORICAL SKETCHES OF PSYCHOLOGY:
WUNDT AND THE BEGINNING(S) OF PSYCHOLOGY*

Although the birth of psychology is often attributed to Wilhelm Maximilian Wundt, it is debatable what constitutes the beginning of a new science. A starting event could be, for instance, the first use of the discipline's name, the publication of the first psychological book, journal, or university course, or the establishment of the first psychological laboratory (as was the case with Wundt).

Keywords: Wundt, psychology

Discipline: psychology

Mező Ferenc (2024): Pszichológiatörténeti metszetek: Wundt és a pszichológia kezdete(i). *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 9-24.
Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.9>

Noha a pszichológia, mint önálló tudomány kezdeteként 1879-et, a Wundt által létrehozott lipcsei pszichológiai laboratórium alapításának évét szokás megjelölni, a pszichológiai témák és maga a „pszichológia” kifejezés, miként az első pszichológiai laboratórium létrejötte is, korábbra tehető (v.ö.: Luccio, 2013). Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a pszichológia Wundt előtti és Wundt általi alakulásának főbb aspektusait.

A pszichológia kezdetei

A pszichológia kezdetei után történő kutatás során felmerül, hogy mi legyen az a referenciapont a tudománytörténetben, amit kiindulópontként lehetne tekinteni. Az egyik lehetőség, hogy a pszichológia által kutatott témák kultúrtörténetbeli előfordulását tekintjük viszonyítási pontnak. Egy másik lehetőség, hogy a „pszichológia” kifejezés első említéséhez igazodunk. Egy újabb referenciapont lehet az első pszichológiai kutatóhely vagy az első pszichológiai szakfolyóirat, illetve szakkönyv megjelenésének időpontja. Esetleg az első egyetemi szintű pszichológiai képzés létrejöttét is említhetnénk.

Anélkül, hogy állást foglalnánk abban, hogy mihez célszerű kötni a pszichológia kialakulásának kezdetét, az alábbiakban áttekintjük a felsorolt lehetséges kezdő eseményekkel kapcsolatos lényegesebb információkat – az Olvasóra bízva annak eldöntését, hogy ő személy szerint melyik esemény mellett voksol, ha a pszichológia kialakulásának kezdetét kellene meghatározni.

Ókor: a pszichológiai témák megjelenésének kezdetei

A pszichológia által kutatott témák – például: test és lélek kapcsolata, érzelmek, személyiség, kommunikáció stb. – már az ókori filozófusok munkáiban is megjelentek (lásd például: 1. táblázat). Jelen műnek nem célja a részletes filozófiai, filozófiatörténeti áttekintés – az érdeklődők számára ajánljuk Braun (2001), Turgonyi (2001), O'Donnell (2006) műveit. Itt annyit cészerű megjegyezni, hogy a pszichológiai jellegű témák felvetése már nem volt teljesen újszerű jelenség Wundt korában, a 18-19. században, ám Wundt kutatási megközelítése mégis annak tekinthető.

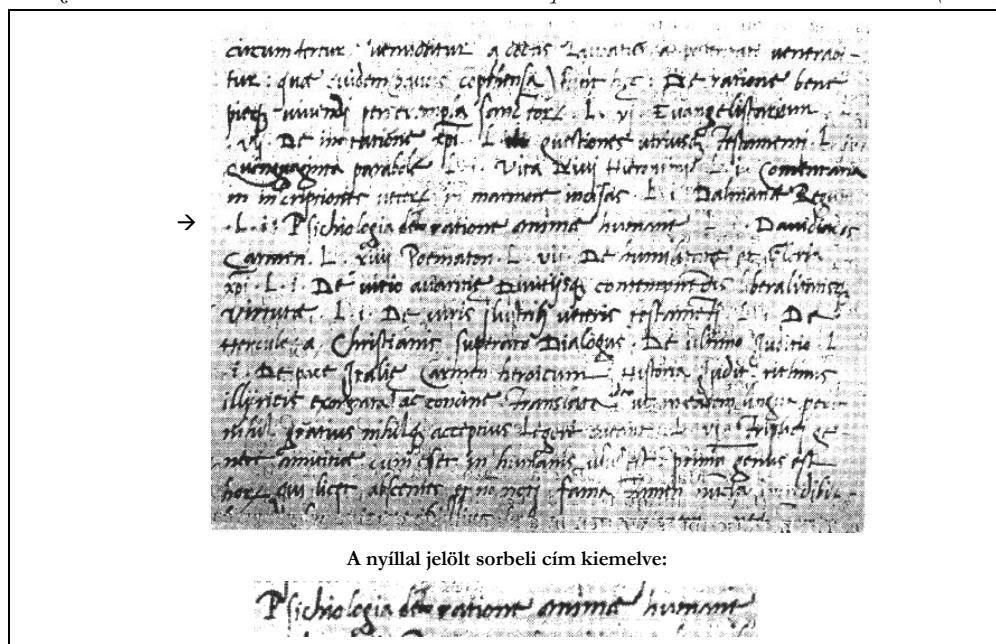
1524 vagy előtte néhány évtizeddel: a pszichológia (pontosabban annak latin alakjára a „psychologia”) kifejezésre történő első (ám pontatlan) utalás

Krstić (1964) szerint a „pszicho” és „logosz” elő- és utótagokból álló összetett kifejezés első említése a horvát irodalom atyjaként is ismert Marko Marulić (1450-1524) dalmát humanista író által alkotott „Psychiologia de ratione animae humanae” (Pszichológia az emberi lélek természetéről) című műhöz köthető – aminek azonban csak a címe maradt fent a kortársa Franjo Božičević-Natalis által kiadott „Vita Marci Maruli Spalatensis” (Marko Marulić spliti élete) műben szereplő címjegyzékben (hivatkozik rá: Jovanović, 2008; 1. ábra). E címben a „psychologia” helyett a „psichologia” kifejezés szerepel, de ez talán pusztán elírás is lehet.

1. táblázat: Példák pszichológiai témák tárgyalására Platón és Arisztotelész ókori filozófusok műveiben. Forrás: a Szerző

Szerző	Angol/latin cím (magyar cím)	Megjegyzés	Bibliográfia
Platón (i.e. IV. sz.)	Phaedrus (Phaidrosz)	Platón itt tárgyalja a lélek természetét és halhatatlanságát, és a lélek három részre osztását is itt fejt ki: értelem (logistikon), indulat (thymocides) és vágy (epithymetikon).	Plato (1997a)
	Phaedo (Phaidón)	Platón a lélek halhatatlansága mellett érvel, és a reinkarnáció és az ideák világának elméletét részletezi.	Plato (1997b)
	The Republic (Az állam)	A lélek szerkezetének és funkcióinak részletes vizsgálata mellett Platón bemutatja, hogyan felelnek meg a lélek részei az ideális állam osztályainak.	Plato (1997c)
Arisztotelész (i.e. IV. sz.)	De Anima (A lélekről)	Ez Arisztotelész fő műve a pszichéről. Ebben definiálja a lelket, mint az élőlények formái princípiumát, amely felelős az életfolyamatokért (például érzékelés, gondolkodás és mozgás). A lélek különböző típusait vizsgálja: vegetatív (növényi), érzékelő (állati) és gondolkodó (emberi). Meghatározza a lélek természetét, funkcióit és kapcsolatát a testtel.	Smith (1984)
	Metaphysics (Metafizika)	Ebben Arisztotelész a lélek létezését és kapcsolatát vizsgálja a testtel, valamint a megismerés alapelveit is érinti.	Ross (1984)
	Nicomachean Ethics (Nikomakhoszi Etika)	Arisztotelész itt a lélek erkölcsi vonatkozásait és az erényekkel való kapcsolatát tárgyalja.	Ross és Urmson (1984)

1. ábra: Marulic „Psychologia de ratione animae humanae” művének említése (a nyíllal jelölt sorban) a Božičević-Natalis által kiadott „Vita Marci Maruli Spalatensis” című műben. Forrás: Krstić (1964)

1574: a „pszichológia” szó első nyomtatott könyvben történő megjelenése

Johann Thomas Freigius (ismert névalak még: Frey vagy Frigius, 1543-1583) német skolasztikus filozófus 1574-ben Bázelen megjelent „*Quaestiones εθικαι και δειλιναι seu logicae et ethicae*” című művében jelent meg először a „pszichológia” szó nyomtatott könyvben (Freigius, 1574; Luccio, 2013).

1582: a „pszichológia” kifejezés egyetemi előadásokban történő említése

Rudolphus Goclenius (ismert névváltozatai még: Rudolf vagy Rudolph, Gockel vagy Göckel, 1547-1628) német skolasztikus filozófus, orvos, fizikus, csillagász, matematikus) marburgi Philipps-Universität Marburg egyetemen fennmaradt előadásjegyzetei arra utalnak, hogy Göckel már 1582-ben használta a „pszichológia” kifejezést egy tudományági felosztás keretein belül (Krstić, 1964).

1590: a „pszichológia” szó olyan könyvcímben történő első említése, amely esetében a teljes szöveg is fennmaradt

Az imént említett Rudolph Goclenius 1590-ben jelentette meg „*ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ: hoc est, de hominis perfectione, animo, et in primis ortu hujus, commentationes ac disputationes quorundam theologorum et philosophorum nostrae aetatis*” („Pszichológia: vagyis az ember tökéletességéről, elméjéről és különösen eredetéről – korunk bizonyos teológusainak és filozófusainak megjegyzései és vitái, amelyeket a következő oldalon mutatunk be”) című

antológiáját. Ez az első olyan könyv, amelynek címében szerepel a „pszichológia” kifejezés és melynek teljes szövege fennmaradt (Hatfield, 2019).

Megjegyzés: Göckel könyve mindössze négy évvel előzte meg, tanítványa Otto Casmann (akinek ismert névváltozata még: Casmannus, 1562-1607) német humanista teológus, filozófus „*Psychologia anthropologica, sive animae humanae doctrina, methodice informata*” – kb. „Anthropológiai (embertani) pszichológia, vagyis az emberi lélek tudománya módszeres feldolgozásban” – című művét (Casmann, 1594, lásd még: Krstić, 1964), ami még közelebb áll a mai értelemben vett pszichológiai fogalmunkhoz, és ami már nem antológia jellegű könyvnek tekinthető.

1857: kísérleti pszichológiai képzés

Wilhelm Maximilian Wundt (a továbbiakban röviden: Wundt) 1857-ben kezdett el kísérleti pszichológiai tárgyú kurzust tartani Heidelbergben. 1875-től a Lipcsei Egyetem munkatársaként (egy időben rektoraként) nagy energiát fektetett a pszichológus nemzedékek nevelésébe (életében 183 doktorandusza volt, köztük 70 külföldi hallgató – Fahrenberg, 2011).

1873-1874: az első kísérleti pszichológiai témájú szakkönyv megjelenése

Wundt 1873-1874. években két kötetben jelentette meg „*A fiziológiai pszichológia alapelvei*” című művét (Wundt, 1874). A könyv a kísérleti pszichológia, s tágabb értelemben az éppen kibontakozó pszichológia tudomány korabeli alapműve.

1875: az első oktatási célú pszichológiai laboratórium megalapítása

Az első oktatási, demonstrációs célú pszichológiai laboratóriumot 1875-ben, négy évvel Wundt kísérleti pszichológiai laboratóriuma előtt alapította William James az Amerikai Egyesült Államokban, a Harvard Egyetemen (Cherry, 2023)

1879: az első kutatási célokat is szolgáló kísérleti pszichológiai laboratórium létrehozása

Wilhelm Maximilian Wundt által létrehozott kísérleti pszichológiai laboratórium évét, 1879-et szokás a pszichológia „születési évének” tekinteni. A részleteket lásd jelen írás további részében.

1905: az első pszichológiai folyóirat megjelenése

Wundt 1905-ben kezdte megjelentetni a Psychologische Studien (Pszichológiai Tanulmányok) című tudományos folyóiratot. A Psychologische Studien tekinthető az első pszichológiai szakfolyóiratnak. A lap előzménye a mintegy 24 évvel korábban, ugyancsak Wundt által alapított Philosophische Studien (Filozófiai Tanulmányok) folyóirat volt.

A fentieket áttekintve látható, hogy a pszichológia kezdete helyett célszerűbb annak kezdeteiről beszélni. Valójában mindössze szubjektív nézőpont kérdése, hogy ki mit tekint e tudományág kiindulópontjának. Ugyanakkor az is észrevehető, hogy a 19. század közepétől kezdődően egy név többször is felbukkan a pszichológiával kapcsolatos úttörő kezdeményezések megvalósítói kapcsán. Wundtról van

szó, akit tagadhatatlan tudományszervező és népszerűsítő érdemei miatt a pszichológia atyjaként is szokás titulálni.

Wilhelm Maximilian Wundt

A „pszichológia atyja”-ként Wilhelm Maximilian Wundt (2. ábra), német származású fiziológust, filozófust és pszichológust szokás nevezni, akinek nevéhez kötődik az első:

...a) pszichológiát mint önálló tudományt megalapozó könyv megírása (1873-1874);

b) pszichológiai kutatásokat szolgáló laboratórium (1879), ami a maga korában modellként szolgált a világ további pszichológiai laboratóriumainak is (megjegyzés: William James laboratóriuma az USA-ban

2. ábra: Wilhelm Wundt (1832-1920) német pszichológus 1902-ben (70 éves korában). Forrás: ismeretlen szerző fényképét (Net1) közli: Peschkau (1902/1903)

ugyan négy évvel korábban, 1875-ben létrejött, de csak oktatási, demonstrációs céllal működött);

...d) pszichológiai témákra fókuszáló folyóirat megalapítása (a címében még filozófiai előzménylap 1881-ben, a címében is pszichológiai lap 1905-ben alapult);

...e) egyetemi szintű pszichológiai képzés megszervezése, és így az első pszichológus generációk oktatása.

Gustav Theodor Fechner nyomán Wundt tekinthető a kísérleti pszichológia atyjának, s őt tekinthetjük a pszichológia mint önálló tudomány egyik úttörőjének (Fahrenberg, 2011). Megjegyzés: Wundt kutatásait pedig Fechner pszichofizikai munkája inspirálta. Montgomery (2018) szerint Fechnerben a Wundt-i kísérleti pszichológiai kutatások ihletőjét, Wundtban pedig a pszichológia mint önálló diszciplína alapítóját és népszerűsítőjét tisztelhetjük. E népszerűsítő munkát fémjelzi például, hogy Wundt élete 87 évében közel 500 tudományos (köztük pszichológiai tárgyú) közleményt adott közre több mint 53 000 oldal terjedelemben. Írásaiból is kibontakozik, hogy pszichológiai érdeklődési köre a mai értelemben vett általános pszichológiától (főként az érzékelés pszichofiziológiájától) a tudat pszichológiáján, az érzelmek pszichofiziológiáján és a nyelv pszichológiai kutatásán át a valláspszichológiáig, s a mai értelemben vett szociálpszichológiai témáig terjedt.

Wundt 1832. augusztus 16.-án született Neckarauban, Mannheim közelében és 87 éves (15 nap híján 88 éves) korában, 1920. augusztus 31.-én hunyt el a Lipcse kör-

nyéki Grossbothen-ben. Wundt életrajzát már többen feldolgozták – lásd: Baldwin (1980), Bringmann (1979), Bringmann és Bringmann (1980), Bringmann, Bringmann és Ungerer (1980), Diamond (2001), Hall (1912) Herrmann (1996), Jahnke (1998), Kim (2006), Lamberti (1995), Meischner és Eschler (1979), Meischner-Metge (1990, 1998, 2003, 2006), Métraux (1980), Schlotte (1955/56), Sprung (1979), Steinberg (2002), Takasuma (2001), Titchener (1980), Ungerer (1980), Wade, Sakurai és Jiro Gyoba (2007), Wontorra (2009) és Fahrenberg (2011) műveit, illetve önéletrajzi írását (Wundt, 1920).

Az alábbiakban röviden összefoglalásra kerül Wundt életének néhány lényegesebb eseménye, annak évszáma és Wundt hozzátvetőleges (az esemény évéből kivont születési év alapján kalkulált) életkora az esemény évében:

1832	Wilhelm Maximilian Wundt 1832. augusztus 16.-án született meg Neckarauban (Németországban). Gyermekkori tanulmányi teljesítményét egyrészt gyenge iskolai bizonyítványa jelzi, másrészt az, hogy egyik oktatója szerint képességei alapján kitűnő postás válhatna belőle (Fahrenberg, 2011).
1851	A heidelbergi Lyceumban a 19 éves Wundt gyenge eredményekkel fejezte be tanulmányait. Ennek következményeként ott nem volt lehetősége bekapcsolódni a további

	tudományos képzésbe. A tübingeni egyetemen azonban elkezdhetette orvosi tanulmányait.		35 éves korában (1867-ben) meg is választották, azonban 36 éves korában (1868-ban) lemondott e tisztségéről.
1853	Wundt 21 évesen visszatért Heidelbergbe. Megjelenik első cikke (Wundt, 1853), amiben a saját vizeletében található só koncentrációját vizsgálta.	1871	Wundt 39 éves korában lett a heidelbergi egyetem professzora, illetve vette feleségül Sophie Maut.
1855	Wundt 23 éves korában tett orvosi vizsgát Heidelbergben (a vizsgázók között az első helyen végzett). 1855-ben írt orvosi disszertációja tekinthető az egyik első kísérleti pszichológiai művének. Témája a hisztériás páciensek tapintási észlelése volt.	1873-1874	Grundzüge der physiologischen Psychologie (magyarul: A fiziológiai pszichológia alapelvei) című két kötetes művét (Wundt, 1874) 41-42 éves korában jelenteti meg, melyben lényegében a kísérleti, illetve laboratóriumi pszichológia alapjait adta közre. A műben cáfolta Auguste Comte (1798-1857) és Immanuel (születés kori nevén: Emanuel) Kant (1724-1804) filozófusok állítását, miszerint a lélek nem lehet kutatás tárgya.
1857	Wundt 25 éves korában már kísérleti pszichológiai kurzust tartott.		
1858-1864	26-32 éves korában Wundt a heidelbergi filozófiai intézetben Helmholtz asszisztense. Életrajzírója, G. Stanley Hall szerint innen matematikai gyengeségei miatt kellett távoznia (Hall, 1912). Közben, 1862-ben, 30 éves korában jelent meg „Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmung” („Hozzászólások az érzékszervi percepció elméletéhez” című, 492 oldal terjedelmű könyve (Wundt, 1862).	1875	43 éves korában Wundt elfoglalja a Lipcsei Egyetem által felajánlott filozófiai katedrát, ahol 42 éven át dolgozik.
1866-1868	Wundt 34 éves korában, 1866-ban jelentkezett a badeni parlamentbe,	1879	Wundt (47 éves korában) alapítja meg Lipcsében az első kísérleti pszichológiai laboratóriumot. A laboratórium egyetlen, a kísérleti pszichológiai kutatásokat segítő eszközökkel felszerelt helységről állt. Ezt az évszámot szokás a pszichológia születési éveként megjelölni.

1881	Annak érdekében, hogy kutatási eredményei közlését elősegítse 1881-ben (49 éves korában) indítja el a húsz kötetet megélt Philosophische Studien (Filozófiai Tanulmányok) című folyóiratot, aminek címét aztán 1905-ben megváltoztatja. Az új cím: Psychologische Studien (Pszichológiai Tanulmányok).	1892	Wundt 60 éves korára a kísérleti pszichológiai laboratórium már tizenegy helyiségből állt.
1885-től	53 és 77 éves kora (1885 és 1909) között 15 asszisztenssel dolgozott (lásd többek között Meischner-Metge, 2003, illetve: 2. táblázat). Wundt 183 doktorandusza közül 70 külföldi volt (köztük 18 amerikai). Tanítványai, látogatói közül több később a pszichológia ismert és sokat hivatkozott kutatójává vált – lásd például (Fahrenberg, 2011): Lange, Mead, Sapir, Whorf, Vigotszkij, Cattell, Spearman, Titchener.	1905	73 éves korában kezdte kiadni a Psychologische Studien (Pszichológiai Tanulmányok) című lapot. Ez az első pszichológiai szakmai folyóirat.
1889-1890:	57-58 éves korában rektorrá választják, s az egyetem 500. évfordulóján ő szónokol.	1920	Wilhelm Wundt 87 éves korában (1920-ban) fejezte be Erlebtes und Erkanntes (magyarul kb. „Tapasztalatok és felfedezések”) című önéletrajzi művét (Wundt, 1920), majd nyolc nappal később, 1920. augusztus 31.-én (15 nappal 88. születésnapja előtt) elhunyt Németországban, a Lipcsétől kb. 33 kilométerre található Großbothen (Grossbothen) községben, ami napjainkban Grimma város külvárosának része).

2. táblázat: A Wundttal dolgozó pszichológusok nevei a Wundttal való kapcsolatuk időrendi sorrendjében (a zárójelben nem szereplő nevek az asszisztenseket jelzik - a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján). Forrás: Fahrenberg (2011, 192. o.)

Alkalmazottak 1900-ig	Angol-amerikaiak	Asszisztensek
(E. Kraepelin)	J. Mck. Cattell	P. Mentz
(H. Münsterberg)	(E.B. Titchener)	E. Monsch
(A. Lehmann)	(L. Witmer)	R. Müller
L. Lange	Ch. Spearman	W. Möbius
O. Külpe		F. Krueger
A. Kirschmann		O. Klemm
E. Meumann		P. Salow
(K. Marbe)		W. Moede
F. Kiesow		F. Sander
(G.G. Lipps)		
(G.W. Störring)		
W. Wirth		
E. Dürr		

A pszichológia helye a tudományok rendszerében

Wundt szerint

Wundt széleskörű, multidiszciplináris érdeklődését jellemzi, hogy publikációiban foglalkozott például pszichológiával (azon belül a pszichológia élettani, pszichofiziológiai hátterével, a pszichológia alapjaival és *Völkerpsychologie*-vel (ez magyarul néplélektannak vagy etnikai pszichológiának fordítható, ami napjainkban a szociálpszichológia és a kulturális antropológia által vizsgált kérdésekre fókuszált), filozófiával (ezen belül etikával, logikai rendszerekkel, a tudás elveivel és a tudományos kutatás módszereivel); egyéb témakörökkel (például: a pszichológia tudományos elmélete a logikán belül, ismeretelméleti és módszertani kérdésekkel).

Wilhelm Wundt lánya, Eleonore Wundt (1927) apja pszichológiai és filozófiai publikációit a következő tartalmi kategóriákba sorolta (hivatkozik rá: Fahrenberg (2011, 14-15. o.):

A. Általános és kísérleti pszichológia

1. Általános kérdések
2. Feladatok és útmutatások
3. Módszerek
4. Érzékelés
5. Felfogás és képzelet
6. Érzések
7. Akarat
8. Tudatosság és figyelem
9. Álom, hipnotizálás és szuggesztió
10. Pszichológiai fejlődés
11. A lélek problémája és egyéb filozófiai határkérdések a pszichológiában

B. Néplélektan:

1. Általános kérdések
2. Módszerek és útmutatások
3. A nyelv
4. A művészet
5. Mítosz és vallás
6. Társadalom
7. Törvény
8. Kultúra és történelem

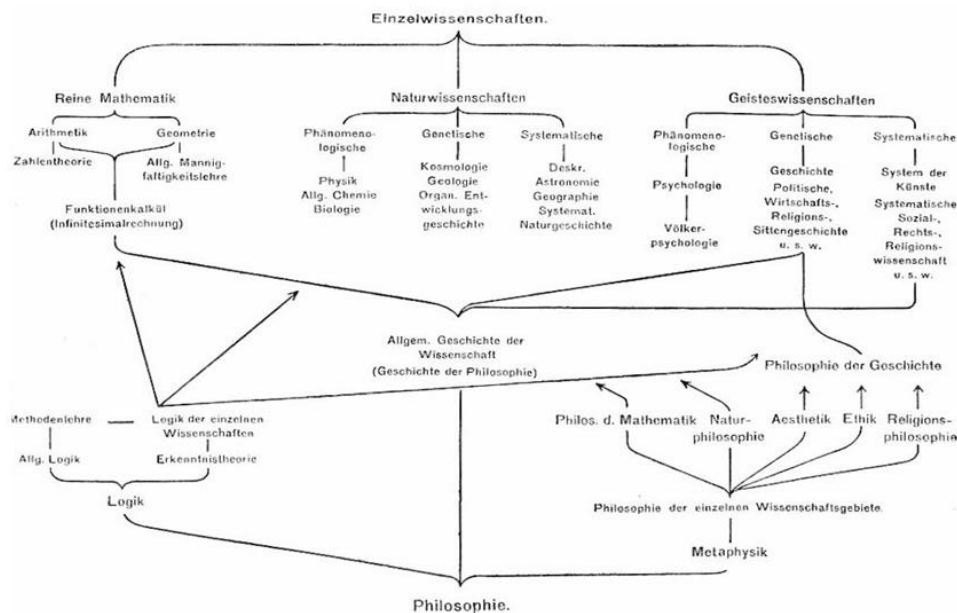
C. Filozófia

1. Általános filozófia
2. Logika
3. Etika
4. Metafizika

Wundt esetében lényeges kiemelni, hogy a pszichológiát a filozófiai és fiziológiai alapokon nyugvó, mégis önálló fenomenonként (jelenségként) megjelenő lelki jelenségeket vizsgáló tudománynak tekintette. Wundt felfogásában a pszichológiának figyelembe kell ugyan vennie a fiziológiai és biológiai alapokat, de mégsem természettudományról, hanem olyan „empirikus szellemtudományról” van szó, aminek a filozófiával és az etikával is szoros kapcsolata van (Fahrenberg, 2011).

A 3. ábra Wundt halálának évében (87 éves korában) közölt elképzelését tükrözi a tudományok rendszeréről, s abban a pszichológia helyéről. A 3. ábra alján található filozófia (*Philosophie*) logikára (*Logik*), általános tudománytörténetre (filozófiatörténetre – *Allgem. geschichte der Wissenschaft, Geschichte der Philosophie*) és metafizikára (*Metaphysik*) bontható. Az általános, a tudomány egészét átfogó filozó-

3. ábra: A tudományok rendszere Wundt szerint. Forrás: Wundt (1920b, 99. o.) hivatkozzák rá: Fahrenberg, 2011, 197. o.

fiával szemben (a 3. ábra tetején ábrázolva) Wundt megkülönbözteti a témaspecifikus, egyedi tudományokat (Einzelwissenschaften). Ezek három főbb kategóriája: a matematika (Reine Mathematic), a természettudomány (Naturwissenschaften) és a bölcsészettudomány (Geisteswissenschaften). Míg a tiszta matematika aritmetikai és geometriai tartalmakra bontható, addig a természettudományok és a bölcsészettudományok három átfogó tudományos megközelítésre oszthatók, ezek: a fenomenológiai (Phänomenologische), a történeti (Genetische) és a rendszerszemléletű (Systematische) kérdésekkel foglalkozó tudományok.

Wundt a pszichológia (Psychologie) helyét a bölcsészettudomány fenomenológiai megközelítéséhez köti, és az egyének lelki jelenségeire fókuszáló pszichológia alá egyetlen résztémát rendel: a közösségekre jellemző pszichológiai jelenségeket kutató néplélektant (Völkerpsychologie).

Wundt idejében (gondolataiban?) tehát még nem diferenciálódott a pszichológia a ma ismert általános, személyiség-, fejlődés- és szociálpszichológia alaptudományi területekre, illetve az ezek kutatásain alapuló alkalmazott pszichológiákra. Ehelyett egyfajta általános és szociálpszichológiai jellegű (de különösen az utóbbi esetében nem teljesen a mai felfogásunkkal azonos tartalmú) pszichológiai témakörökre történő

felosztással találkozhatunk. Ez persze nem róható fel Wundt-nak – sőt: túlzó követelése is lenne az utókornak az, hogy egy tudományág hajnalán rögtön a több mint száz évvel későbbi tematikai felosztást várja el az úttörőktől. A pszichológus képzés ugyanakkor egyfajta Wundt-i örökségként még napjainkban is a bölcsészettudományokkal ápol szoros kapcsolatot, miközben (különösen az általános és klinikai lélektani területeken) a fiziológiai alapok is lényeges szerepet játszanak benne.

A lipcsei laboratórium

A Lipcsei Egyetem szervezeti keretei között Wundt 1879-ben hozta létre az első, kutatási és oktatási célokat egyaránt szolgáló pszichológiai laboratóriumot – ennek apropóján szokás az 1879. évszámot a pszichológia születésének évszámaként említeni.

Wundt kísérleti pszichológiai laboratóriuma kezdetben mindössze egyetlen helységről állt, melyben a korabeli kísérleti pszichológiai kutatásokat segítő eszközök voltak megtalálhatók: tachisztoszkópok, kronoszkópok, ingák, elektromos eszközök, időzítők és érzékszervek érzékenységet feltérképező eszközök. Ezek az eszközök már önmagukban is jelzik, hogy az érzékelés, a percepció, a reakcióidő, általában véve a napjainkban kognitív képességeknek, illetve folyamatoknak tekintett jelenségek vizsgálata nagy figyelmet kaphatott a laboratóriumban (4. ábra). Lényeges, hogy e kísérleti pszichológiai vizsgálatok sajátos eszközeként tekintették

4. ábra: Wundt és körülötte néhány tanítványa a laboratóriumában. Forrás: Cherry (2023)

magát a kutatót is: az introspekció (befelé figyelés, önmegfigyelés) módszerének alkalmazása során például a kutató egyszerre vált a vizsgálat vezetőjévé, eszközévé és tárgyává.

60 éves korára (1892 körül) Wundt már egy tizenegy helyiséggel rendelkező laboratóriumot működtetett.

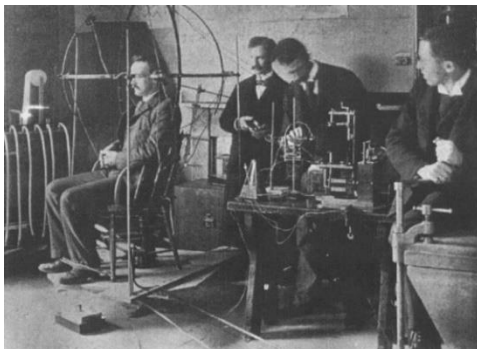
1894-ben a Wundt laboratórium volt a világ legnagyobb és legfejlettebb pszichológiai laboratóriuma (Psychologists Magazine, 2024)

Három évvel később, 1897-ben pedig már különálló laboratórium építésére kerülhetett sor. E laboratórium a második világháború során azonban megsemmisült.

A Wundt által létrehozott szellemi és fizikai (a laboratórium épületében és felszereltségében megmutatkozó) munkakörnyezet már a saját korában világhíressé vált. Egyaránt nagy számban vonzotta a német és külföldi látogatókat, tanítványokat (5. ábra).

5. ábra: Életképek a Wundt laboratóriumból.

Forrás: Net1

Az első USA-beli kísérleti pszichológiai laboratóriumot 1883-ban Stanley Hall (Wundt egyik tanítványa) alapította a John Hopkins Egyetemen (lásd: Cherry, 2023).

A Wundt laboratórium produktivását jelzi többek között az is, hogy a 19. század utolsó két évtizedében Wundt tanítványai tizennégy, Hall tanítványai öt laboratóriumot alapítottak (Psychologists Magazine, 2024).

Összefoglalás

Noha a Wundt lipcsei pszichológiai laboratóriuma megalapításának dátumához szokás kötni a pszichológia születését, a fentiekből látható, hogy a „pszichológia”, illetve „pszichológus” szavak és a pszichológiai tárgyú témák már korábban ismertek voltak. Így általában véve helyesebb a pszichológia kezdeteiről beszélnünk, semmint egy meglehetősen önkényesen választott konkrét kezdetről.

Mindenesetre Wundt munkásságának kortársak általi elismertségét jelzi, hogy Lipcse és Mannheim városok díszpolgárává, 12 (német, illetve külföldi) tudományos társaság tiszteletbeli tagjává, 13 (német, illetve külföldi) akadémia levelező vagy külső tagjává választották (lásd: Fahrenberg, 2011). Tagadhatatlan, hogy Wundt munkássága hatalmas mértékben járult hozzá a pszichológia tudományának kialakításához, népszerűsítéséhez.

Irodalom:

- Baldwin, B.T. (1980). In memory of Wilhelm Wundt. In: W.G. Bringmann & R.D. Tweney (Eds.). *Wundt studies. A Centennial Collection* (pp. 280-308). Toronto: Hogrefe.
- Braun, L. (2001). *A filozófia története*. Holnap Kiadó, Budapest
- Bringmann, W. (1979). Wundt's „Principles of Physiological Psychology“: A biographical and

- bibliographical study. *Psychologische Beiträge*, 21, 159-173.
- Bringmann, W.G., Bringmann, N.J. & Balance, W.D.G. (1980). *Wilhelm Maximilian Wundt 1832-1874: The formative years*. In: Bringmann, W.G. & Tweney, E. D. (Eds.): *Wundt Studies*. Toronto: Hogrefe. pp.13-32.
- Bringmann, W.G., Bringmann, N.J. & Ungerer, G.A. (1980). The establishment of Wundt's laboratory: An archival and documentary study. In: Bringmann, W.G. & Tweney, E. D. (Eds.): *Wundt Studies*. Toronto: Hogrefe pp. 123-157.
- Casmann, O. (1594). *Psychologia anthropologica, sive animae humanae doctrina, methodice informata*. Hanau: Wilhelm Anton
- Cherry, K. (2023): *The First Experimental Psychology Lab*. megnytva: 2024.12.10. URL:<https://www.verywellmind.com/who-founded-the-first-psychology-lab-2795250>
- Diamond, S. (2001). Wundt before Leipzig. In: Rieber R. W. & Robinson D. K. (Eds.). *Wilhelm Wundt in history: The making of a scientific psychology (2. ed.)*. (S. 1-68). New York: Kluwer-Academic.
- Fahrenberg, J. (2011). *Wilhelm Wundt – Pionier der Psychologie und Außenseiter? Leitgedanken der Wissenschaftskonzeption und deren Rezeptionsgeschichte*. URL: <http://www.jochen-fahrenberg.de>
- Freigius, J. T. (1574). *Quaestiones ewoθiva kai δειλινα seu logicae et ethicae*. Basel.
- Hall, G. S. (1912). Wilhelm Wundt. In Hall, G. S. (Ed.). *Founders of modern psychology*. New York (NY): D Appleton & Company. pp. 311–458. Doi: <https://doi.org/10.1037/10879-006>
- Hatfield, G. (2019). Rationalist Roots of Modern Psychology. In Robins, S., Symons, J. & Calvo, P. (Eds.) *The Routledge Companion to Philosophy of Psychology*. London (GB): Routledge, p.4.
- Herrmann, Th. (1996). Wilhelm Wundt. *Report Psychologie*, 21, (7), 520-525.
- Jahnke, J. (1998). Wilhelm Wundts akademische Psychologie 1886/87. Die Vorlesungsnachschriften von Albert Thumb, Freiburg. In: J. Jahnke, J. Fahrenberg, R. Stegie & E. Bauer (Hrsg.). *Psychologiegeschichte – Beziehungen zu Philosophie und Grenzgebieten*. München: Profil. S. 151-168
- Jovanović, Neven (2008). Vita Marci Maruli Spalatensis per Franciscum Natalem concivem suum composita (Životopis Marka Marulića Splićanina, sastavio njegov sugrađanin Frano Natalis). *Leksikon hrvatske književnosti: djela*. Zagreb: Školska knjiga. ISBN 953-0-61120-7
- Kim, A. (2006). Wilhelm Maximilian Wundt. In Zalta, E. N. (Ed.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2006 Edition)*. Megnyitva: 2024.12.10. URL: <http://plato.stanford.edu/archives/su m2006/entries/wilhelm-wundt/>
- Krstić, K. (1964): Marko Marulic – The Author of the Term „Psychology”.

- Acta Instituti Psychologici Universitatis Zagrabensis*, no. 36, pp. 7-13.
Megnyitva: 2024.12.110. URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Krstic/marulic.htm>
- Lamberti, G. (1995). *Wilhelm Maximilian Wundt (1832-1920)*. Bonn: Deutscher Psychologen Verlag.
- Luccio, R. (2013). Psychologia – the birth of a new scientific context. *Annual Review of Psychology*, 20, 5-14.
- Meischner, W. & Eschler, E. (1979). *Wilhelm Wundt*. Leipzig: Urania.
- Meischner-Metge, A. (1990). Aus dem Briefwechsel Wilhelm Wundts. In: Schröder, H. & Reschke, K. (Hrsg.). *15 Jahre Psychologie an der Alma mater Lipsiensis. Standpunkte und Perspektiven*. Leipzig: Karl-MarxUniversität.
- Meischner-Metge, A. (1998). Wilhelm Wundt und Hugo Münsterberg – ihr Verhältnis im Spiegel des Briefwechsels aus dem Wundtnachlaß der Universität Leipzig. In: Jahnke, J.; Fahrenberg, J.; Stegie, R. & Bauer, E. (Hrsg.). *Psychologiegeschichte – Beziehungen zu Philosophie und Grenzgebieten*. München: Profil. S. 267-283.
- Meischner-Metge, A. (2003). Wilhelm Wundt und seine Schüler. In: Brauns H. P. (Hrsg.). *Zentenarbetrachtungen. Historische Entwicklungen in der neueren Psychologie bis zum Ende des 20. Jahrhunderts*. Frankfurt a.M.: Peter Lang. S. 156- 166.
- Meischner-Metge, A. (2006). „Völkerpsychologie“ oder allgemeine „Entwicklungspsychologie“? Zur WundtKrüger-Deklarationsdiskussion. In: Jüttemann, G. (Hrsg.). *Wilhelm Wundts anderes Erbe. Ein Missverständnis löst sich auf*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. S. 81-87.
- Métraux, A. (1980). Wilhelm Wundt und die Institutionalisierung der Psychologie. Ein Beitrag zu einem kontroversen Kapitel der Psychologiegeschichte. *Psychologische Rundschau*, 31, 84-98.
- Montgomery, A. (2018): *A History of Psychology*. Megnyitva: 2024.12.10. URL: <https://slideplayer.com/slide/12507566>
- Net1. Megnyitva: 2024.12.10. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=162497434418026&id=162383647762738&rdid=dQNptSfBAO53uc2r#
- O'Donnell, K. (2006). *Eszmék története*. Magyar könyvklub Rt., Budapest
- Petersen, P. (1925). *Wilhelm Wundt und seine Zeit*. Stuttgart: Frommanns Verlag
- Peschkau, Emil (Ed.)(1902/1903): *Weltrundschau zu Reclams Universum 1902*. Leipzig: Reclam o.J. A kép szerzője: ismeretlen. Megnyitva: 2024.03.11. URL: <https://jenikirbyhistory.getarchive.net/amp/topics/weltrundschau+zu+reclams+universum+1902?page=2>
- Plato (1997a). Phaedrus. In Cooper, J. M. & Hutchinson, D. S. (Eds.). *Plato – Complete Works*. Indianapolis: Hackett Publishing Company. pp. 506-556.
- Plato (1997b). Phaedo. In Cooper, J. M. & Hutchinson, D. S. (Eds.). *Plato –*

- Complete Works*. Indianapolis: Hackett Publishing Company. pp. 49-100.
- Plato (1997c). Republic. In Cooper, J. M. & Hutchinson, D. S. (Eds.). *Plato – Complete Works*. Indianapolis: Hackett Publishing Company. pp. 971-1223.
- Psychologs Magazine (2024): *The First Experimental Psychology Laboratory*. Megnyitva: 2024.12.10. URL: https://www.psychologs.com/the-first-experimental-psychology-laboratory/?srsltid=AfmBOoq4gn4BqWkzhi7Xp6FoPUL1nCZxK0jjMKcAssp2_MXw8LXv8
- Ross, W. D. (1984). Metaphysics. In Barnes, J. (Ed.), *Complete Works of Aristotle, Volume 2: The Revised Oxford Translation* (REV-Revised). Princeton (NJ): Princeton University Press. pp. 1552–1728. Doi: <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wq12z.12>
- Ross, W. D., & Urmsion, J. O. (1984). Nicomachean Ethics. In Barnes, J. (Ed.), *Complete Works of Aristotle, Volume 2: The Revised Oxford Translation* (REV-Revised). Princeton (NJ): Princeton University Press. pp. 1729–1867. Doi: <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wq12z.13>
- Schlotte, F. (1955/56). *Beiträge zum Lebensbild Wilhelm Wundts aus seinem Briefwechsel*. Wiss. Z. KarlMarx-Universität, 5, 333-349.
- Smith, J. A. (1984). On the Soul. In Barnes, J. (Ed.), *Complete Works of Aristotle, Volume 1: The Revised Oxford Translation*. Princeton (NJ): Princeton University Press. pp. 641–692. Doi: <https://doi.org/10.2307/j.ctt5vjv4w.17>
- Sprung, L. (1979). Wilhelm Wundt – Bedenkenswertes und Bedenkliches aus seinem Lebenswerk. In Eckardt, G. (Hrsg.). *Zur Geschichte der Psychologie*. Berlin: VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften. S. 73-82.
- Steinberg, H. (Hrsg.) (2002). *Der Briefwechsel zwischen Wilhelm Wundt und Emil Kraepelin. Zeugnis einer jahrzehntelangen Freundschaft*. Bern: Huber.
- Takasuma, M. (2001). The Wundt Collection in Japan. In: Rieber, R. W. & Robinson, D. K. (Eds.). *Wilhelm Wundt in history: The making of a scientific psychology*. New York: Kluwer-Academic. pp. 251-258.
- Titchener, E.B. (1980). Wilhelm Wundt. In: Bringmann W. G. & Tweney, E. D. (Eds.): *Wundt Studies*. Toronto: Hogrefe. (S. 309- 325) (ursprünglich in: *American Journal of Psychology*, 1921, 32, 161-178)
- Turgonyi, Z. (2001). *A filozófia alapjai*. Egyházfórum Alapítvány, Budapest
- Ungerer, G. A. (1980). Wilhelm Wundt als Psychologe und Politiker. *Psychologische Rundschau*, 31, 99-110.
- Wade, N.J., Sakurai, K. & Jiro Gyoba, J. (2007). Guest editorial essay. Whither Wundt? *Perception* 36, 163- 166.
- Wontorra, M. (2009). *Frühe apparative Psychologie*. Tönning: Der Andere Verlag.

- Wundt, Wilhelm (1853). Über den Kochsalzgehalt des Harns. *Journal für praktische Chemie* 59: 354-363
- Wundt, Wilhelm (1862): *Beiträge zur Theorie der Sinneswahrnehmung*. Leipzig und Heidelberg: C.F. Winter'sche Verlagshandlung. Megnyitva: 2024.10.19. URL: <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10369804?page=,1>
- Wundt, W. (1874). *Grundzüge der physiologischen Psychologie*. Leipzig: Engelmann.
- Wundt, W. (1920a). *Erlebtes und Erkanntes*. Stuttgart: Kröner.
- Wundt, W. (1920b). *Logik II. Eine Untersuchung der Prinzipien der Erkenntnis und der Methoden wissenschaftlicher Forschung*. Stuttgart: Enke.

THE SITUATION OF THE PORTUGUESE MINORITY LANGUAGE IN SPAIN

Szerzők:

Írisz Kovács (Drs.)
Szegedi Tudományegyetem (Hungary)

E-mail:

kovacsirisz@gmail.com

Lektorok:

Olteanu Lucián Liviusz (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

és további két anonim lektor...

Abstract

The Portuguese language in Spain, although not officially recognized, is present as a minority language, particularly in regions such as Extremadura, Castile and León and Galicia. Portuguese is not used in administration and official documents are only published in Castilian. However, the language is becoming increasingly popular in education, with over 30 000 students studying Portuguese in Extremadura. In Galicia, progress has also been made in promoting the language, mainly through strengthening ties with Lusophone Countries. Further coordinated efforts are needed at both regional and national levels. The study analyzes the reports submitted by the Government of Spain under the Council of Europe's European Charter for Regional or Minority Languages, as well as the recommendations of the Charter's Committee of Experts. This paper explores the current challenges of the Portuguese language in Spain, with a particular focus on the experiences of Extremadura, Galicia, and Castile and León.

Keywords: language policy, minority languages, Spain, Portuguese language, European Charter for Regional or Minority Languages

Disciplines: law, political science

Absztrakt

A PORTUGÁL KISEBBSÉGI NYELV HELYZETE SPANYOLORSZÁGBAN

A portugál nyelv Spanyolországban, bár hivatalosan nem elismert, kisebbségi nyelvként jelen van különösen olyan régiókban, mint Extremadura, Kasztília és León, valamint Galícia. A portugál nyelvet nem használják a közigazgatásban, és a hivatalos dokumentumokat csak kasztíliai nyelven teszik közzé. Az oktatásban ugyanakkor egyre

népszerűbb, Extremadurában több mint 30 000 diák tanul portugált. Galiciában szintén előrelépés történt a nyelv népszerűsítésében, főként a luzofón országokkal való kapcsolatok megerősítésén keresztül. További koordinált erőfeszítésekre van szükség regionális és nemzeti szinten. A kutatásban elemzésre kerültek a spanyol kormány által az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája számára benyújtott jelentések, valamint a Charta Szakértői Bizottságának ajánlásai. Ez a tanulmány a portugál nyelv jelenlegi kihívásait vizsgálja Spanyolországban, különös figyelmet fordítva Extremadura, Galicia és Kasztília és León tapasztalataira.

Kulcsszavak: nyelvpolitika, kisebbségi nyelvek, Spanyolország, portugál nyelv, Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája

Diszciplínák: jogtudomány, politikatudomány

Kovács, Írisz (2024): The situation of the portuguese minority language in spain. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 25-44.

Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.25>

A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

Egyetemi Kutatói
Ösztöndíj Program

proximately 50% of the Spanish population live in an area that has its own language and legislative powers in that area (Bianculli et al., 2018).

From a legal point of view, the treatment of language issues – especially minority languages – is not uniform. While some languages have official status in their respective territories, others, including the most vulnerable ones, enjoy the least protection and their use is increasingly marginalised (Ramallo, 2018). The study focuses on the situation of Portuguese in Spain.

Introduction

Spain is a multicultural and multilingual state, with certain characteristics that make it unique in the European context. Ap-

Language policy in Spain

Castilian is the majority language in Spain. Although regional languages have always been present in the country, they

were repressed during the dictatorship of General Francisco Franco (1939-1975). The Spanish Constitution of 1978 established the framework for a decentralised territorial model that relied on the devolution of administrative and legislative powers to autonomous regions in a number of areas, including language (Bianculli et al., 2018)

The re-emergence of minority languages in public life following the 1978 Constitution has brought new language policy guidelines for Spain. The constitution divided Spain into seventeen autonomous communities and defined Castilian as the official state language, but also allows for other variants at the level of the autonomous communities. Article 3 of the 1978 Constitution states that (The Spanish Constitution, 1978):

"Castilian is the official language of the Spanish state. All Spanish citizens are obliged to know it and have the right to use it."

"The other languages of Spain may also be official in the autonomous communities concerned, in accordance with their statutes."

"The richness of Spain's different linguistic modalities is a cultural heritage that must be particularly respected and protected."

This provision allowed the autonomous communities of Spain to develop their own language policies depending on the languages spoken in the region. Portuguese has no official status in any of

the autonomous communities in Spain, even in border areas where it is present through cultural and historical links.

Portugal's language policy

The study does not deal with the situation of the Spanish languages present in Portugal. Nevertheless, a brief description of Portugal's language policy is important, as it provides an opportunity to compare the two countries' different approaches to minority languages.

Portugal is linguistically almost entirely monolingual. Portuguese is the only official language in the country (Portugal's Constitution, 1976)

Minority language status has been granted to Mirandese in Miranda do Douro, known as a mixture of Asturian-Leonese and Portuguese, which has been the official language of the region since 1998 (Law 7/99 of 29 January).

Due to the so-called *dialect continuity*, Portugal is experiencing a gradual linguistic transition without sharp borders. The exceptions are the officially recognised Mirandese and the unrecognised Barranquenho. Both languages are spoken in border areas. Mirandese is a member of the Asturian-Leonese language family and has three varieties. Barranquenho is a mixed language, a blend of southern Portuguese and southern Castilian dialects, spoken only in Barrancos. The preservation of both languages is important for the linguistic heritage of Portugal (Banza, 2020).

Charter for European Minority or Regional Languages

The Council of Europe's European Charter for Regional or Minority Languages is the only international legally binding convention that focuses on the protection of minority languages. The principles and recommendations set out in the Charter provide a basis for analysing language rights and assessing the measures taken in Spain to promote Portuguese.

The Charter is designed to protect minority languages as part of the cultural heritage (Kardos, 2022).

When ratifying the Charter, each contracting state must specify which language(s) it is responsible for and what its obligations are. Spain has declared that all languages recognised in the statutes of the Autonomous Communities (both official languages and those which, although not official, need protection) are worthy of the protection afforded by the Charter. The Charter requires signatory States to report on the measures taken to ensure the application of the Charter. These reports must be submitted to the Secretary General of the Council of Europe (European Charter for Regional or Minority Languages, 1992).

In August 2001 Spain ratified the European Charter for Regional or Minority Languages, promoted by the Council of Europe (BOE-A-2001-17500). The Portuguese language is not included in the instrument of ratification, but it is traditionally present in Spain and is therefore covered by Article 7 of the

Council of Europe's Language Charter (Government of Spain, 2002).

On 7 September 2021, Portugal also signed the European Charter for Regional or Minority Languages. The signature will be followed by the ratification of the Charter by Portugal. The Charter will enter into force in Portugal once the instrument of ratification has been deposited with the Council of Europe (URL1)

Borders and relations between Spain and Portugal

The border regions of Spain and Portugal are the scene of cultural and linguistic exchanges. Many minority languages and dialects have developed in the border regions. The establishment of a political border has divided many culturally and linguistically unified regions. The dialects spoken here trace their roots to the Latin language introduced over two thousand years ago. Consequently, there are no rigid linguistic boundaries between neighboring towns or regions; rather, there is a gradual, subtle variation in language that ensures mutual comprehension.

The independence of Portugal in the 12th century marked the division of the Galician-Portuguese and Asturian-Leonese language areas by a political border. This division resulted in two branches of the same linguistic system, which developed separately over time. The languages were influenced by different state languages, adopted distinct linguistic models, and were subject to the influence

of various centers of social prestige. The border itself hindered the spread of linguistic innovations across regions. As a result, closely related languages emerged – such as Galician and Portuguese, and Asturian and Mirandese – but these languages developed significant internal and external differences. They also differ in their social and legal status (Pérez, 2020).

In the central and southern regions of the Iberian Peninsula, linguistic transitions are more distinct. The dialects spoken in these areas are not the product of organic evolution but rather of languages introduced during the medieval military conquest. This process occurred when national borders were largely already established, causing linguistic regions to align more closely with political boundaries, though some variations persist (Pérez, 2020).

Some Portuguese-speaking communities in Spain exist due to historical factors like border shifts, migrations, and military conquests (e.g., Olivenza). Until the latter half of the 20th century, these areas were almost exclusively Portuguese-speaking. However, in recent decades, the Portuguese language has seen a dramatic decline (Pérez, 2020).

The strategic importance of Olivenza

Olivenza, a town in the province of Extremadura, was founded in 1230. It was part of the Kingdom of Spain until 1297, when it was ceded to Portugal with the

signing of the Treaty of Alcañices. From that moment until the Portuguese Restoration War (1640), it was part of Portugal, but at the end of the conflict it was reclaimed by the Spanish Kingdom of Castile. It was returned to Portugal after the signing of the Treaty of Lisbon in 1668. It was captured by Manuel Godoy's troops during the 'War of the Oranges' in 1801 and has been under Spanish control ever since (Barrena, 2024).

Spain did not want to give up this strategically important area on the left bank of the Guadiana River, which, under foreign control, could have been a threat to the city of Badajoz because of its proximity. Manuel Godoy, Spain's Secretary of State at the time, ensured that Portugal would recognise Olivenza as Spanish territory in the Treaty of Badajoz of 1801 (Barrena, 2024).

The 'War of the Oranges' was a brief armed conflict between Spain and Portugal in 1801. The war was launched by Spain with the support of France to force Portugal to join the anti-British Continental Blockade. Spain's armies, led by Manuel Godoy, easily marched into Portuguese territory and captured some border towns, including Olivenza. The war was concluded by the Treaty of Badajoz, in which Portugal recognised Olivenza as Spanish territory, although this decision was later disputed internationally. The war is historically considered of minor importance because of its short duration and small size, but the question of the status of Olivenza has been raised from time to time

since then. It was a precursor to the peninsular wars that led to the Badajoz peace treaty and the loss of Portuguese territories, particularly Olivenza (Galarzo, 2021).

In September 2024, Nuno Melo, Portugal's new defence minister, revived an almost forgotten debate. During a visit to the Spanish border town of Estremoz, he said, "*Olivenza is of course Portuguese, and this is not a provocation.*"

In Portugal, the minister's statements sparked outrage. The leader of the Portuguese Socialist Party, Pedro Nuno Santos, has rejected the defence minister's words. The controversy forced the minister to clarify that his statements were made as a private opinion and did not represent the official position of the Government of Portugal. On the Spanish side, the mayor of Olivenza, Manuel José González Andrade, believes that the minister's words are wrong. The people of Olivenza are not concerned with the political controversy generated by Melo's statements. Relations between residents on both sides of the Spanish-Portuguese border are normal. Many Spaniards work, shop or spend their leisure time in Portuguese towns, and vice versa. There is also a cross-border EU cooperation project under way, involving Badajoz on the Spanish side and Elvas and Campo Mayor on the Portuguese side. Many of the inhabitants of Olivenza, who have historical ties with Portugal, have dual nationality and can vote in elections in both countries. There are currently around

1,500 Portuguese-speaking residents, most of them elderly, although younger generations have benefited from measures to keep the language alive in the municipality (Barrena, 2024).

The presence of Portuguese in Spain

There is no official data on the exact number of Portuguese speakers. The population of Olivenza is 11,765 according to 2023 data (citypopulation.de), of which there are about 1,500 Portuguese speakers in the area (Barrena, 2024). The Portuguese language is mostly preserved in border municipalities, such as in the south-eastern part of the province of Salamanca in Castile and León, and in Extremadura (Ciltan, 2023).

As far as the autonomous community of Galicia is concerned, although the official language is Galician (which is very similar to Portuguese), Portuguese is also present in the border areas, especially due to the proximity of the Portuguese border. However, Portuguese is not an official language in these communities and is only spoken in some border areas.

The situation of the Portuguese language in Extremadura

The dialects of the autonomous community of Extremadura can be grouped as follows:

Dialects of the Jálama Valley and Herrera de Alcántara. These dialects have almost completely disappeared. They are considered archaic Portuguese forms,

shaped by medieval features and modern Spanish influences. Archaism was due to isolation, which prevented the development of Portuguese in this area (Government of Spain, 2011).

Modern Portuguese variants developed in Cedillo, Valencia de Alcántara and La Codosera, mainly from the 18th century onwards, through immigration from neighbouring Portuguese regions (Government of Spain, 2011).

Oliventine is also a modern version of Portuguese, but it is endangered due to strong Spanish influence and is now spoken mainly by the older generation. The historical reasons for the situation of Olivenza are well known: the area was transferred from Portugal to Spain at the beginning of the 19th century. According to several qualitative studies, 'oliventino' (the dialect of Olivenza) is endangered because it is strongly influenced by Spanish and is now spoken mainly by the older generation (Government of Spain, 2011). The Autonomous Community of Extremadura is aware of the importance of strengthening Portuguese language skills as a first step towards mutual respect and understanding. It therefore provides a range of support for Portuguese courses organised in the region. The Office of Cross-border Initiatives (GIT) has funded Portuguese language courses annually since 1998 (Government of Spain, 2011). There are currently around 30 000 students studying Portuguese in Extremadura, and this autonomous community has the highest number of Portuguese students in

Spain. In the university environment, significant progress has been made. In 2004, the University of Extremadura graduated its first graduates in Portuguese Philology. The Portuguese Philology degree course was introduced as part of an ambitious programme of the Junta de Extremadura (Government of Extremadura) to renew and develop university studies in the region. In 2004, more than 80 students enrolled in this course, and the number is increasing every year, making the University of Extremadura the university with the largest number of Portuguese Philology students in Spain. This course is helping Extremadura to become a bridge between the two Iberian cultures. In recognition of this commitment and of the work of the professors of the Portuguese Department of the University of Extremadura, the *Office of Cross-border Initiatives* (GIT) awarded the Portuguese Department of the University of Extremadura the second GIT Prize for Portuguese-Extremadura Cooperation in 2004 (Government of Spain, 2011).

In addition to teaching Portuguese philology, the university also offers courses in other fields such as tourism, business studies and teacher training. The university has a total of over 700 students studying Portuguese (Government of Spain, 2011).

The Government of Extremadura has supported the efforts of public language schools to start new Portuguese courses since taking over the educational responsibilities. Portuguese experienced

the largest increase in the number of students in the 2000-2001 academic year. In the 2002-2003 academic year, the number of official schools teaching Portuguese increased significantly, reaching 1 049 students. Since 2004, Portuguese has been offered in all official language schools in Extremadura, and the language has become the most popular after English (Government of Spain, 2011).

The Public Administration School, under the aegis of the Regional Ministry of the Presidency has been offering Portuguese courses for civil servants since 2000, and the number of participants has increased significantly every year (Government of Spain, 2011).

On 13 July 2009, the Government of Extremadura hosted the signing of a Memorandum of Cooperation in Mérida (Badajoz), signed by the Spanish Minister of Education, Ángel Gabilondo, and the Portuguese Minister of Education, Maria Lurdes Rodrigues. The agreement aims to promote the learning of Spanish and Portuguese. Extremadura was the first autonomous community to join the Convention through a cooperation agreement signed by the President of the Regional Government, Guillermo Fernández Vara. The Convention aims to promote the teaching of Spanish in Portuguese classes and Portuguese in Spanish classes, as well as the introduction of the corresponding official languages as optional foreign languages in the curriculum. The Spanish and Portuguese Ministries of Education are working

together to promote the learning of Spanish and Portuguese in the neighbouring country and to develop teacher training programmes (Government of Spain, 2011).

In the first years, the programme focused on beginner courses, later offering basic and advanced courses of 40 and 90 hours. In more recent years, priority has been given to courses for specific groups and sectors: exporters, traders, health professionals, police officers, and employees in hotels, restaurants and public services. When organising the courses, the qualifications of the teacher, the specialisation of the course and the co-financing of the cooperating organisations are among the criteria assessed. Non-profit organisations, municipalities and small local organisations can apply for such grants. In response to needs in the region, the range of courses offered has been diversified to make learning available in as many places as possible (Government of Spain, 2011).

Recommendations of the Committee of Experts

The first opinion of the Committee of Experts in 2005 showed that the Government of Spain had not concluded a language cooperation agreement with Portugal, although it stressed that the language clause of such an agreement would probably be similar to the bilateral agreement previously concluded between

Spain and France. The Committee of Experts pointed out this shortcoming and expressed its interest in receiving more detailed information in the next periodic report on whether Spain envisaged concluding such a bilateral agreement with Portugal (Committee of Experts, 2005).

According to the third periodic report, Portuguese was traditionally spoken in some settlements in Spain. For example, in Castile and León, in the municipalities of Bouza and Alamedilla, while in Extremadura, in the Jálama Valley, Herrera de Alcántara, Cedillo, and the border regions of Valencia de Alcántara and La Codosera. It also includes Olivenza, which was part of Portugal until the 19th century. The report emphasizes the near disappearance of the Portuguese language in the Jálama Valley and Herrera de Alcántara. In Cedillo and other border regions, Portuguese has been spoken since the 18th century, but there is currently no indication that it remains in use in these areas. The Commission has chosen not to address the issue of Portuguese at this time but may revisit it in the future if new evidence emerges confirming its continued presence. The data available at that time, in particular on the number and distribution of Portuguese speakers, did not prove sufficient to assess the situation of the language properly or to decide whether it could be included among the languages covered by Part II of the Charter in the territories of Castile and Leon and Extremadura (Government of Spain, 2012).

Although Article 71 of the Statute of the Autonomous Community of Extremadura (Ley Orgánica 1/2011, de 28 de enero) sets out new perspectives for the dissemination and promotion of Portuguese language and culture, the Committee of Experts has expressed concern about the situation of Portuguese in Extremadura, stating in its 2015 report on the situation of languages in Spain that *"Portuguese is under threat. It urges the Spanish authorities to take decisive action to protect the Portuguese language in Extremadura, including by supporting revitalisation processes based on current private initiatives"* (Government of Spain, 2016).

According to the Commission's 2016 opinion, there has been no progress in the protection and promotion of the language, although there are some limited private initiatives in the field of education. The Committee of Experts considers that the Portuguese language is in a vulnerable state and urges the Spanish authorities to take strong measures to protect it, such as supporting the renewal process started by private initiatives (Government of Spain, 2016).

In 2019, the Committee of Experts advised Spain to take decisive action to promote and revitalise Portuguese in Extremadura, particularly in the field of education (Government of Spain, 2019). The Commission also states in 2021 that the Portuguese language is in a very fragile state in Extremadura, and therefore calls on the authorities to take urgent action to protect the Portuguese language, in cooperation with the speakers. The 2021

Recommendation calls on Spain to promote the use and presence of Portuguese in Extremadura's television and radio programmes, as well as in print and online media. Allocate targeted funding to organisations that promote the protection and promotion of Portuguese in Extremadura. Create opportunities for the study and research of Portuguese in Extremadura at university level. Create a mechanism to advise the authorities on all matters concerning the Portuguese language (Government of Spain, 2021).

In its most recent recommendation, the Commission noted that efforts are being made at the local level to preserve and promote Portuguese, but more support is needed from national and regional authorities, particularly for the use of Extremaduran varieties in education. The use of Portuguese is increasingly present in public life, but further action is needed in education, public administration, media and cultural activities (Government of Spain, 2024).

On the positive side, there are strong community and cultural links among Portuguese speakers, with more than 25,000 students at all levels of education in Extremadura, and opportunities for adult learning. Cooperation agreements between Extremadura and Portugal promote linguistic and cultural exchanges, particularly in the field of education. The media generally promote positive attitudes towards Portuguese speakers. However, there are shortcomings in the recognition and protection of the Portuguese language

of Olivenza and there is no advisory body to assist the authorities in matters related to the Portuguese language (Government of Spain, 2024).

Evaluation of the Portuguese language situation and main findings in Extremadura

The situation of the Portuguese language in Extremadura is controversial. On the one hand, the autonomous community is making considerable efforts to teach and promote the language, including courses at different levels (school, university, adult education) and specific training for professional groups. The University of Extremadura plays a prominent role in the promotion of the Portuguese language and culture and is a national leader in Portuguese Philology training.

However, the Committee of Experts points out that the status of Portuguese remains under threat. Although autonomous government policies and private initiatives have brought significant results, the lack of a comprehensive language policy framework and limited funding still leave Portuguese vulnerable.

Attitudes have improved in recent years, but further decisive steps are needed to make a real breakthrough. These include the bilingualisation of administrative documents, wider media involvement and the promotion of the official and cultural integration of Portuguese in all areas of the region.

The situation of Portuguese in Castile and León

Initiatives and programmes related to the Portuguese language spoken in Castile and León are probably due to the region's close historical and linguistic links with Portugal, especially in the border areas where the boundaries between Portuguese and Spanish are gradually blurring. In addition, minority languages in the region, such as Asturian and Leonese, are linguistically close to Portuguese, thus strengthening linguistic, cultural and historical links.

In 2019, the Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages recommended that Spain clarify the situation of Portuguese in Castile and León. The Committee of Experts has therefore not received sufficient information on the use and protection of Portuguese for a long time (Committee of Experts, 2019).

The Portuguese language and culture programme is offered in five schools in three municipalities in the province of Salamanca, with a total of 492 students participating. Portuguese is taught as a second foreign language in four secondary schools in three municipalities in the province of Salamanca, with a total of 120 students. Students studying Portuguese as a second foreign language have 315 lessons: two lessons per week from the first to the third year and three lessons in the fourth year. Portuguese has been taught at the Official Language School (EOI) in Salamanca since the 2001-2002

school year. In the academic year 2009-2010, 214 students are enrolled in ten groups, at each of the three current levels (Government of Spain, 2021).

The Ciudad Rodrigo section of the Official Language School of Salamanca, established in 2005-2006, also offers the opportunity to learn Portuguese. According to the current school year, 45 students are enrolled in four groups, having completed the basic and intermediate levels (Government of Spain, 2021).

The libraries of Salamanca and Zamora are actively contributing to the promotion of Portuguese. For example, the *Casa de las Conchas* library in Salamanca has organised a weekly language workshop. In Zamora, they joined the *Portugal Cuenta* project in 2019, which promotes reading Portuguese literature among children. The event attracted 200 schoolchildren. The above-mentioned language school and the Zamora Municipal Library launched a Portuguese language book club in 2019/2020 (Government of Spain, 2021).

Evaluation of the Portuguese language situation and main findings in Castile and León

In Castile and León, the teaching and promotion of Portuguese play a key role in fostering cultural and linguistic connections, but further support is needed to expand educational programmes and clarify the language's status. Current initiatives are laying the foundations for a more comprehensive language policy.

The situation of the Portuguese language in Galicia

Galician evolved from Latin, which was introduced during the Roman Empire in the northwestern mountainous areas of Spain. It remained in close contact with Latin even after the arrival of the Celtic population of the *Gallaeci*, who gave their name to the region around the 5th century (Government of Spain, 2002).

From the 12th century onwards, Galician was spoken in both the north and south of historic Galicia (which includes modern-day Galicia and northern Portugal). Galician literature developed early and by the 13th century had reached its peak. However, this area failed to develop into a well-defined political entity, and in 1139 the kingdom of Portugal extended its influence to the northern border shared with Spain at the time (Government of Spain, 2002).

From the 15th century onwards, Portuguese rulers no longer referred to it as Galician, but as Portuguese, to which it is still very close (Government of Spain, 2002).

In the following centuries, the influence of Castilian increased considerably in Galicia, which is part of Spain. The local nobility turned to Castilian, which increasingly became the language of administration. The Galician language was therefore marginalised from public life and essentially confined to popular use. Between the 16th and 18th centuries, the written use of Galician suffered a significant decline and was plagued by a sense of

inferiority towards Castilian, although it remained the everyday language of the majority of the population. It was only in the 19th century that the language began to revive (Government of Spain, 2002).

Spanish and Portuguese are internationally widely spoken languages; Galician is a kind of bridge between the two languages, facilitating the passage between them, but at the same time it is in danger of becoming a dialect due to the assimilation pressure of the dominant language and the abandonment of its own identity in relation to its "big brother" (Monteagudo, 2024).

The Galician language has significant similarities with Portuguese. Significant cross-border cooperation has developed between Galicia and northern Portugal, supported by several organisations and initiatives. Two main organisations are involved in cooperation between Galicia and Northern Portugal. The Working Community (since 1991), based on the 2002 Hispano-Portuguese Cross-border Cooperation Treaty, and the Atlantic Axis (since 1992), which includes 18 cities and four territorial cooperation communities. The Atlantic Axis recognised the full official status of Galician and Portuguese in the regions in 2001 and published its official publications in these languages. It is important to stress that the recognition given by the Atlantic Axis in 2001 does not refer to official status in the legal sense, but to the promotion and support of the cultural and administrative use of Galician and Portuguese at regional level. The

Atlantic Axis is an interregional co-operation organisation which aims to strengthen the ties between Galicia and Northern Portugal. It emphasises linguistic proximity and the regional role of languages. Only states can legally recognise the official status of a language in their state or constitutional system. In the case of the Atlantic Axis, however, this is a symbolic gesture or a support for the equal treatment of the two languages in cultural and practical terms. Such initiatives often aim to strengthen linguistic and cultural identity without creating a formal legal status.

Other collaborations include joint cultural and educational programmes, such as Erasmus exchanges and teacher training between Galicia and Portugal, and the Ponte nas Ondas radio programme. In addition, a joint UNESCO application has been submitted for the recognition of Galician-Portuguese intellectual heritage (Government of Spain, 2002).

Cooperation has shown visible progress, but the Committee of Experts believes that further practical improvements are needed. Although there are close linguistic and cultural links between Galicia and Portugal, cross-border linguistic cooperation is hampered, for example by centralised policies of central governments. This is a particular difficulty in Portugal, where decision-making is mainly taken in the capital, in contrast to Spain, where regional governments have a greater role in shaping language policy (Government of Spain, 2002).

The Galician Secretariat for Language Policy (SXPL) has participated, supported or collaborated in several cross-border projects aimed at exchanging linguistic and cultural experiences between Galicia and Portugal. A prominent example is the educational initiative "*Ponte... nas ondas!*" (Tune in!), which involved primary and secondary schools from Galicia and northern Portugal, and was joined by other countries too. These all-day meetings were originally launched as a 12-hour radio broadcast produced exclusively by Galician and Portuguese students. Since then, the broadcasting time has been extended to 24-hour broadcasts, with the participation of more than 50 schools (Government of Spain, 2014).

From 17-19 October 2013, Galicia participated in the Language Fair in Minde, Portugal, which included a session on Galician (Government of Spain, 2014)

The report of the Committee of Experts points out that despite the linguistic and cultural proximity between Galicia and Portugal, and the fact that Portugal has expressed its willingness to cooperate with the Government of Spain, it is impossible to receive Portuguese radio and television broadcasts in Galicia. In 2011, a civil initiative was launched with the aim of having the Government of Galicia negotiate with the Government of Portugal to facilitate the reception of Portuguese radio and television broadcasts. Information was also received about an agreement between Galicia and Portugal, mainly concerning the teaching of Portuguese in Galicia. The

Committee of Experts expects that this agreement will have a positive impact on the reception of Portuguese programmes in Galicia (Committee of Experts, 2016). The language promotion activity "*Obradoiros Falamos galego. Sabemos portugués*" aimed to promote Portuguese in the 3rd and 4th grades of compulsory secondary education and in the 1st and 2nd grades of non-compulsory secondary education. The activity consisted of 15 face-to-face workshops, which built on the knowledge of the Galician language and brought Portuguese closer to the students. The workshops were held between 24 March and 22 April 2015 in schools in the Autonomous Community (Government of Spain, 2018).

Televisión de Galicia (TVG) broadcasts 24 hours a day on two digital terrestrial channels and two satellite channels in the Americas and Europe, reaching nearly 4 million people in north-west Spain (Galicia and surrounding areas) and northern Portugal. Programmes include news, concerts, cultural programmes, children's programmes, competitions, games, series, films, debates and sports. More than 60% of these programmes are produced with their own resources. In addition, Radio Galega's three channels broadcast news, music and special programmes in Galician (Government of Spain, 2018).

It is worth mentioning the creation of the Centre for Galician Studies at the University of Minho in 1997, as well as the establishment of corresponding centres at the Universities of Algarve and Lisbon. These centres have played a major role in

the success and progress achieved in the field of language and culture in the recent past, especially in the relations between Galicia and Portugal, not only at the university level (Government of Spain, 2018).

A historic milestone was reached in 2013 when the Galician Parliament passed the Paz-Andrade Law, which promoted Portuguese as a subject in the non-university education system in Galicia. As a result, thousands of pre-school, primary and secondary school pupils have been studying Portuguese since the 2013-2014 school year, and the choice of the subject has been steadily increasing (Government of Spain, 2018).

Galicia's presence in the Portuguese-speaking community is also growing. This is illustrated by the collaboration with the Camões Institute, the status of the Galician Cultural Council as an advisory observer to the Community of Portuguese-Speaking Countries, and the collaboration with the Portugal-Galicia Cultural Convergence Week since its first edition in 2015 (Government of Spain, 2018).

The Government of Galicia works closely with associations in border areas that focus on the promotion of the Galician language, such as the Galician Language and Culture Group As Médulas in Bierzo. This cooperation has resulted in various programmes, such as events to celebrate the 200th anniversary of the birth of Antonio Fernández Morales, a writer from Bierzo (Government of Spain, 2018).

Other noteworthy initiatives include the Martín Sarmiento Days, in which the Galician Government's Ministry of Culture, Education and University Planning participates every year, in collaboration with the Martín Sarmiento Cultural Committee. These days bring together more than a thousand primary and secondary school students in Villafranca del Bierzo who study Galician language and culture in Bierzo and Sanabria (Government of Spain, 2018).

The Autonomous Community of Galicia has links with the Lusophone world, as reflected in Article 48 of Law 1/2014, which deals with the use of the Portuguese language and the establishment of links with the Lusophone world. Accordingly, the Portuguese language has been promoted as a subject in the non-university education system in Galicia (Law 1/2014 of 24 March).

The term *lusophone* is rarely used in Hungarian. The Portuguese dictionary defines it as a country or people whose official language is Portuguese, or an individual who speaks Portuguese (Schriffert, 2011).

Examples of cooperation in this field include agreements with the Camões Institute, the entry of the Galician Cultural Council (*Consello da Cultura Gallega*) as an advisory observer to the Community of Lusophone States, and the Portugal-Galicia Cultural Week cooperation, which started in 2015. In addition, the Conference of Heads of State and Government of the Community of Lusophone

States adopted Spain as an Associate Observer State at the Luanda Summit in July 2021. The Law of 10/2021, which regulates Galicia's external action and cooperation for development, provides for the creation of the Valentín Paz Andrade Lusophone Observatory by the Government of Galicia, which will include Galician organisations that have links with Portugal and the Lusophone region. Its aim is to advise the government, prepare action plans and facilitate the preparation of knowledge, exchange and programming activities. The Galician Government is also in close contact with associations involved in the promotion of the Galician language at the borders of the Autonomous Community of Castile and León, such as the *Grupo As Médulas para a Lingua y Cultura Galegas do Bierzo*. In the 2017-2018 school year, the *Cubillos del Sil* group of village schools became one of the schools offering Galician language courses in Bierzo. In the 2019-2020 school year, a total of thirty-four students joined the programme for the promotion of Galician in the Bierzo and Sanabria areas, bringing the total number of students participating in the programme to 1 146, compared to 1 112 in the 2018-2019 school year. Visits to Galician schools also play an important role here. During these visits, students participate in workshops, sports and language activities, guided tours and other cultural events. Promotional activities include the Martín Sarmiento Conference, which brings together in Villafranca del Bierzo over 1 000 primary and secondary

school students who study Galician language and culture in the Bierzo and Sanabria areas (Government of Spain, 2023).

Galician is the language used by Galician radio and television broadcasters. Xunta supports Galician-language productions, dubbing and films. TVG broadcasts 24 hours a day and is available in north-west Spain and northern Portugal. The public channels broadcast only a limited amount of Galician-language programmes. Online and local media also broadcast in Galician, but with limited financial support. Universities offer journalism training in Galician, and the Galician Radio-Television Society provides ongoing training for its staff (Government of Spain, 2023).

Regional authorities have facilitated cross-border contacts between Galician speakers. In addition, the Cervantes Institute offers Galician language courses in several centres (e.g. in France and the UK). The Spanish state has concluded educational, cultural and cooperation agreements with Portugal to promote the language (Government of Spain, 2023).

Evaluation of the Portuguese language situation and main findings in Galicia

The situation of the Portuguese language in Galicia shows significant linguistic, cultural and cooperation potential, reinforced by both historical and contemporary initiatives. The close relationship between Galician and Portuguese has

created special opportunities for cross-border cooperation, particularly between Galicia and northern Portugal. In education, the Portuguese language is becoming increasingly important. In addition, the recognition and use of Portuguese in Galician media help strengthen the ties between the two languages. Galicia's growing presence in the community of the Lusophone Countries is an important development that could open up further cultural and economic opportunities. Although cooperation is making significant progress, it also faces obstacles, in particular due to Portugal's centralised governmental policies.

Conclusions

The clarification of the situation of the Portuguese language by the Government of Spain came relatively late on the agenda, as reflected in the recommendations of the Committee of Experts. This delay highlights the uncertainty in the field of language policy, which has delayed the strengthening of institutional support and protection for Portuguese. Although Portuguese is historically present in the country, it does not have official status.

However, at the educational and cultural level, more and more efforts are being made to promote the language, especially at the University of Extremadura, and the language is becoming more widely available.

In Castile and León, the efforts to teach and promote Portuguese are crucial for strengthening cultural and linguistic ties. However, to ensure the language's broader presence, additional support is essential to enhance educational programs. The ongoing initiatives are serving as a starting point for the development of a more extensive language policy that could better integrate Portuguese into various spheres of regional life.

In Galicia, the situation is positive, as the Portuguese language is strongly promoted and cooperation in the region could lead to closer cultural and economic ties with Portugal.

References

- Banza, A., P. (2020). Linguistic minorities in Portugal: The Barranquenho. *European Journal of Minority Studies EJM BWV* (pp. 123-134). Doi: <https://doi.org/10.35998/ejm-2020-0008>
- Bianculli, A., C., Jordana, J. & Lopez, S. (2016). *Linguistic policies and citizens' claims in a multi-national state: The case of Spain*. Doi: <https://doi.org/10.4337/9781788112697.00010>
- Galarzo, A., C. (2021). Burla a Napoleón y doble diplomacia. Otra visión de la guerra de las naranjas. In Borreguero, C., Beltrán, Ó., R., Oter, M. et al. (Eds.). *A la sombra de las catedrales: Cultura, poder y guerra en la edad moderna*. (pp. 2109-2122). Universidad Complutense de Madrid.
- Kardos, G. (2022). A kisebbségi nyelvi jogok szükségessége: néhány elméleti és nemzetközi jogi megfontolás. *Magyar Tudomány*, 2022/6. 700.
- Monteagudo, H. (2024). Language Policy in Galicia, 1980-2020. An Overview. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 23(1). (pp. 1-20) Doi: <https://doi.org/10.53779/XP LM3788>
- Penny, J., N. (2013). *Linguistics, Political Science, Education. Language Policy and Planning in Spain: A Case Study of Accessibility of Education, Employment, and Social Services in Catalonia*.
- Pérez, X., A., Á. (2020): Border experiences along the Portugal/Spain border: a contribution from language documentation1. *Border Experiences in Europe* (pp. 237-261) Doi: <https://doi.org/10.5771/9783845295671-237>
- Ramallo, F. (2018). *Linguistic diversity in Spain*. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110365955-018>
- Schriffert, Á. (2011). Luzofón integrációs törekvések – A portugál nyelvű országok közösségének vállalkozása Afrikában. *Társadalom & politika*, 1(2). (pp. 60-78)

Legal references

- Council of Europe. (2002). Initial periodical report submitted to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter. Strasbourg: Council of*

- Europe*. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d817c>
- Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. (2005). *Application of the Charter in Spain: Initial monitoring cycle. Report of the Committee of Experts on the Charter and Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the application of the Charter by Spain*. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dba65>
- Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. (2012). *European Charter for Regional or Minority Languages: Application of the Charter in Spain, 3rd monitoring cycle. Report of the Committee of Experts on the Charter. Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the application of the Charter by Spain* (ECRML [2012] 5). Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dba6b>
- Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. (2016). *European Charter for Regional or Minority Languages: Application of the Charter in Spain, 4th monitoring cycle. Report of the Committee of Experts on the Charter* (adopted on 20 March 2015). Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the application of the Charter by Spain (adopted on 20 January 2016) (ECRML [2016] 7). Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/16806f0658>
- Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. (2019). *Fifth report of the Committee of Experts in respect of Spain*. Council of Europe. URL: <https://search.coe.int/cm?i=090000168096fa01>
- Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. (2021). *Information Document on the implementation of the Recommendations for Immediate Action based on the 5th monitoring cycle*. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/spainiria5-en-pdf/1680a15366>
- Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. (2024). *Sixth evaluation report on Spain*. Adopted on 18 June 2024. Secretariat of the European Charter for Regional or Minority Languages, Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/spainecrml6-en/1680b1b32d>
- Government of Spain. (2011). *European Charter for Regional or Minority Languages: Third periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter*. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCom>

- [monSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d819a](#)
- Government of Spain. (2014). *Fourth periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter*. Strasbourg: European Charter for Regional or Minority Languages.
- Government of Spain. (2018). *Fifth periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter*. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/spainpr5-en/16808de6fc>
- Government of Spain. (2021). *European Charter for Regional or Minority Languages: Evaluation by the Committee of Experts of the Implementation of the Recommendations for Immediate Action contained in the Committee of Experts' fifth evaluation report on Spain*. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/spainevaliria5-en/1680a26f9e>
- Government of Spain. (2023). *Sixth periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter*. Strasbourg: Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/spainpr6-en/1680ac3178>
- Instrumento de ratificación de la Carta Europea de las Lenguas Regionales o Minoritarias, hecha en Estrasburgo el 5 de noviembre de 1992*. BOE-A-2001-17500. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2001-17500>
- Law 7/99 of 29 January. Official recognition of the linguistic rights of the Mirandese community*. (In original language: Diário da República n.º 24/1999, Série I-A de 1999-01-29) URL: <https://dre.tretas.org/dre/99574/lei-7-99-de-29-de-janeiro>
- Law 1/2014 of 24 March on the use of the Portuguese language and ties to the Lusophone world*. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/2014/05/26/pdfs/BOE-A-2014-5487.pdf>
- Ley Orgánica 1/2011, de 28 de enero, de reforma del Estatuto de Autonomía de la Comunidad Autónoma de Extremadura*. Portugal's Constitution of 1976 with Amendments through 2005. URL: https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/PORTUGAL_Constitution.pdf
- Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája*. Strasbourg, Európa Tanács, 1992. <https://rm.coe.int/ecrml-2nded-collected-texts-en/1680a30493>
- The Spanish Constitution*. URL: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/normativa/constitucioningles.pdf>

Online references

- Barrena, J. E. (2024). *Spanish border town of Olivenza remains oblivious to Portuguese minister's claim over it*. El País. URL: <https://english.elpais.com/international/2024-09-28/spanish-border-town-of-olivenza-remains-oblivious-to-portuguese-ministers-claim-over-it.html> (2024.12.12.)

https://www.citypopulation.de/en/spain/extremadura/badajoz/06095_olivenza/ (2024.12.12.)

Portugal signs the European Charter for Regional or Minority Languages. Az Európa Tanács hivatalos oldala. URL: <https://www.coe.int/en/web/european>

[-charter-regional-or-minority-languages/home/-/asset_publisher/VzXuex45jmKt/content/portugal-signs-the-european-charter-for-regional-or-minority-languages](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/home/-/asset_publisher/VzXuex45jmKt/content/portugal-signs-the-european-charter-for-regional-or-minority-languages) (2024.12.12.)

IDEGEN NYELVI SZORONGÁS

Szerzők:

Csatári Fanni
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Szerző e-mail címe:
csatari.fanni14@gmail.com

Lektorok:

Dr. Radványi Zsuzsanna (Ph.D.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Pintye-Lukács Erzsébet (Ph.D.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

és további két anonim lektor...

Absztrakt

Magyarországon az idegen nyelvek tanulása különösen nagy kihívást jelent a magyar nyelv sajátosságai miatt. Az iskolai negatív élmények idegen-nyelvi szorongást (FLA) idézhetnek elő, ami eltántoríthat a tanulástól. A cikk bemutatja az FLA fogalmait, típusait, okait és hatásait, különös tekintettel az angol, mint idegen nyelv oktatására (EFL). Az FLA kezelése javíthatja a tanulási élményt és az eredményeket, valamint támogathatja a tanulók kommunikációs készségeit.

Kulcsszavak: Idegen-nyelvi szorongás, nyelvtanulás, EFL, kommunikáció, oktatás, tanítási módszerek

Diszciplína: pedagógia

Abstract

FOREIGN LANGUAGE ANXIETY

Foreign language acquisition in Hungary often presents greater challenges than in neighboring countries due to the unique linguistic characteristics of Hungarian. Negative classroom experiences can lead to foreign language anxiety (FLA), discouraging further learning. This article explores the definitions, types, causes, and effects of FLA, primarily within English as a Foreign Language (EFL) contexts. Addressing FLA can improve the learning experience for both students and teachers by fostering supportive environments and reducing stress. Understanding and mitigating FLA is essential to enhance communication skills and academic outcomes in foreign language education.

Keywords: Foreign language anxiety, language learning, EFL, communication, education, teaching strategies

Discipline: pedagogy

Csatári Fanni (2024): Idegen nyelvi szorongás. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 45-50. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.45>

Magyarországon az idegen nyelvek elsajátítása sokszor nagyobb kihívást okoz, mint más körülöttünk lévő országokban, hiszen az anyanyelvünk nagyban eltér más európai országokétól. Sokan nehéz érzésekkel gondolnak iskolai éveikből az idegen-nyelv órákra, hiszen kellemetlen, negatív tapasztalatokat gyűjtöttek. Ezért inkább soha többé nem is foglalkoznak az idegen-nyelvek tanulásával. De mi állhat a nehézségek megélések mögött?

Az egyik lehetséges válasz az idegen-nyelvi szorongás, melyet, ha jobban átlátunk és megismerünk, kis változtatásokkal talán a nyelvtanulási folyamatunk is kellemesebb lesz. Ez az ismeret mind a nyelvtanulóknak, mind a nyelvtanároknak hasznos lehet, hiszen míg a tanulók másképp nézhetnek rá az idegen nyelvekre, az oktatók nehézségekkel küszködő diákjaikat láthatják meg más szemszögből.

A cikk az idegen-nyelvi szorongás meghatározásaival, típusaival, okaival, illetve hatásaival foglalkozik a teljesség igénye nélkül. Jelen tanulmány egy egyetemi hallgató szemével közelíti meg a témát, így a szerző egyszerre látja át a tanulói és a tanári szempontokat. Hazai szerzők közül Dörnyei az, aki a legtöbbet foglalkozott ezzel a témával, külföldiek közül pedig Horwitz, MacIntyre, Gardner, Price, Gregersen és Young azok, akiktől a legtöbbet olvashatunk az idegen-nyelvi szorongás témájában.

Az idegen-nyelvi szorongás meghatározása

Az idegen-nyelvi szorongásnak nincs egyetlenegy, egyszerű meghatározása, inkább a témában született számos elmélet és kutatás összegzése ad egy átfogóbb képet róla.

Az idegen-nyelvi szorongás kutatása először angol nyelvű kutatók figyelmét kellette fel az 1980-as évek közepén (Dörnyei, Horwitz, MacIntyre & Gardner és még sokan mások). E kutatók, pszichológusok és tudósok arra a következtetésre jutottak, hogy a tanórán jelentkező szorongás negatívan hat a kommunikációra. Azóta egyre nagyobb hangsúly esik a különböző szorongástípusokra és ezek elméleteire, illetve hatásaira (vö. Tóth, 2008).

Először fontos kihangsúlyozni, hogy az angol nyelvű szakirodalom kétféle nyelvtanulási környezetet különböztet meg, amelyek különböző idegen-nyelvi szorongást generálnak. Az egyik az, amikor valaki célnyelvi országban tanul idegen nyelvet (English as a Second Language – ESL), a másik pedig, amikor valaki nem angol nyelvű országban tanul angolt (English as a Foreign Language – EFL). Ez a cikk az EFL-re vonatkozó szakirodalomra helyezi a hangsúlyt.

Az idegen-nyelvi szorongás típusai

Horwitz (2001) szerint a szorongás különböző típusokra osztható, amelyek a következők:

- Általános szorongás (trait anxiety): Eszerint az adott személy életében egy

viszonylag állandó tendencia az, hogy különböző helyzetekben szorongást éljen át (Phillips, 1992, 14. o.).

- Helyzetspecifikus szorongás (state anxiety): Olyan szorongás, amely csak meghatározott helyzetekben jelentkezik, például vizsgákon vagy nyilvános szereplések során (Phillips, 1992, 14. o.).

- Teljesítményszorongás (achievement anxiety) A teljesítményszorongás (vagy teljesítmény-szorongás) az a félelem vagy aggodalom, amelyet valaki akkor érez, amikor egy adott feladat vagy tevékenység teljesítése előtt áll. Ez a szorongás gyakran a teljesítményre vonatkozó elvárásokból, a kudarc félelméből vagy a mások ítéletétől való félelemből fakad.

- Debilizáló és facilitáló szorongás (facilitative-debilitative anxiety). Míg a debilizáló szorongás leblokkolást eredményezhet, addig a facilitáló szorongás serkenti, motiváló hatással lehet a teljesítményre.

Az általános szorongás és a helyzet-specifikus szorongás kulcsfogalmak az idegen-nyelvi szorongás két nagy elméleti megközelítésében:

1. Szorongás-átviteli elmélet (anxiety transfer): Eszerint a tanulók általánosságban szorongók, és ez kiterjed a nyelvtanulásra is. Ez azt jelenti, hogy azok, akik általánosan vagy bizonyos helyzetekben szorongók, nagyobb valószínűséggel élnek át szorongást egy idegen nyelv tanulásakor vagy használatakor is.

2. Egyedi szorongás elmélete (unique anxiety): Ez az elmélet azt feltételezi, hogy

az idegen-nyelvi szorongás kifejezetten a nyelvtanulásból és az idegen nyelv használatából fakad. A szorongás itt csak az idegen nyelvű kommunikációhoz kapcsolódik, az anyanyelvi helyzetekben nem jelentkezik. Sőt, az is lehet, hogy a szorongás csak az osztálytermi kereteken belül jelenik meg. (vö. MacIntyre & Gardner, 1991a; MacIntyre, 1999)

Az idegen-nyelvi szorongás okai

Az idegen-nyelvi szorongás okai összetettek, és a kutatók eltérően értelmezik ezeket:

- Gregersen és Horwitz (2002): A idegen-nyelvi szorongást a perfekcionizmushoz vagy a perfekcionizmusra való hajlamhoz kötik. Ezek a belső elvárások és érzelmek kellemetlen tanulási élményekhez vezethetnek (vö. Zheng, 2008, 3. o.).

Horwitz et al. (1986): A idegen-nyelvi szorongást három fő tényezőre bontják:

- kommunikációs félelem,
- vizsgaszorongás,
- és a negatív értékeléstől való félelem.

Ezeket a tényezőket más összetevők, például az önértékelés, a tanulási folyamattal kapcsolatos elvárások, elképzelések és viselkedésformák befolyásolják.

- Price (1991): A tanóra nehézsége, légköre, a nyelvi adottságok és beállítottságok, valamint olyan személyiségjegyek, mint az introvertáltság vagy extrovertáltság szintén hozzájárulhatnak a szorongáshoz.

• Young (1991): Hat potenciális szorongásforrást azonosított, amelynek három aspektusát emelte ki: a tanulót, a tanárt, illetve a tanítási módszert. Ezekhez kapcsolódóan Young (1991) állítása szerint a szorongás több okból kifolyólag is kialakulhat: személyes és interperszonális féltelmek miatt, a nyelvtanulással kapcsolatos tanulói hiedelmek és elvárások miatt, a tanításról szóló tanári hiedelmek, illetve tanár-diák interakciók, osztálytermi eljárások és nyelvi tesztek miatt (vö. Zheng, 2008, 4. o.).

Az idegen-nyelvi szorongás hatása a kommunikációra

A magas szintű idegen-nyelvi szorongás egyértelműen összefügg az alacsonyabb tanulmányi eredményekkel az idegen nyelv vagy második nyelv elsajátítása során. Emellett a magasabb idegen-nyelvi szorongással rendelkező tanulók szívesebben kerülnek az interperszonális kommunikációt, mint kevésbé szorongó társaik. Ez a tény viszont többeknek nagy nehézségeket okoz, hiszen a jelenlegi nyelvoktatási rendszerben mind a nyelvvizsga, mind az érettségi megszerzésének feltétele a szóbeli kommunikáció, és az abban való jártasság. Harmadrészt a szorongás a nyelvelsajátítás bármely szakaszában megjelenhet, és érzelmi szűrőként (emotional filter) működhet, amely megakadályozza, hogy bizonyos információk eljussanak a tanuló kognitív feldolgozási folyamatába (vö. Sellers, 2000). A szorongás befolyásolhatja a tanu-

lási folyamat gyorsaságát és pontosságát egyaránt. Negyedrészt a szorongás akadályozhatja a kommunikációs képességeket, mivel a „lefagyási pillanatok” megszakítják az információ előhívását, amelyek a tanulók idegességének hatására jelentkezhetnek. Végül bizonyos körülmények között a nyelvtanulás akár traumatikus élménnyé is válhat (fordította: a szerző, vö. Zheng 2008, 5. o.).

Az idegen-nyelvi szorongás fizikai tüneteket is kiválthat, például kipirulást és izzadást. Néha a tanuló képtelen másra gondolni, mint az érzelmeire, és emiatt nem tud a feladatra koncentrálni. Ugyanakkor az idegen-nyelvi szorongás nem csupán egy egyszeri stresszes helyzetről vagy erős izzadásról szól. Sokkal inkább ismétlődő, hasonló körülmények között megjelenő stresszhelyzetekből alakul ki, amelyek később az adott helyzethez kötötten mindig szorongást váltanak ki a tanulóban (fordította: a szerző, vö. Csizér és Piniel 2016, 4. o.)

Konklúzió

Az idegen-nyelvi szorongás sokak életében létező és aktuális probléma. Elkerülése, minimalizálása érdekében a szorongás negatív hatásait csökkentő tanulási környezetet szükséges teremteni. Mivel a tanulóknak nem ugyanaz a tanulási típusuk, személyiségük vagy szükségleteik, egyetlen nyelvtanulási módszer sem alkalmas mindenki számára egyformán. Egy lehetséges megoldás lehet a többféle tanítási módszer

és különböző didaktikai-metodikai elvek alkalmazása – például cselekvésközpontúság, személyközpontúság, tanulók aktiválása, kompetenciaalapú megközelítés, stb. – lehet (vö. Funk és tasai., 2014, 17-22. o.).

Az idegen-nyelvi szorongást tekintve talán egy rossz élmény is elég ahhoz, hogy egy egész életre elvegye egy személy bátorságát a nyelvtanulástól. Egy szorongás miatt rendszeresen „lefagyó” diák éveken keresztül „buta diákként” katulyázódhat be egy oktató fejében, ami révén egy önrontó kör keletkezik. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy ezek a helyzetek megváltoztathatók, a megélt szorongás feloldható, ha ráébredünk a gyökerére és hajlandóak vagyunk változtatni.

Köszönetnyilvánítás

Hálás vagyok a Debreceni Egyetem Germanisztikai Intézet támogatásáért, s külön köszönettel tartozok a lektoraimnak: Dr. Pintye-Lukács Erzsébetnek, akitől az elmúlt években sok minden más értékes ismeret mellett a pedagógia alapjait sajátíthattam el, illetve Dr. Radványi Zsuzsanna Tanárnőnek, aki mellett a közös kutatómunkánk során rátalálhattam egy nagyon kreatív, önbizalomteli énemre. Hálás vagyok, hogy ők kísérik utamat.

Irodalom

Atas, M. (2014). *The reduction of speaking anxiety in EFL learners through drama*

techniques. IETC 2014, Kozan Sis Technical and Vocational Anatolian High School.

Funk, H., Kuhn, Ch., Skiba, D., Spaniel-Weise, D., & Wicke, R. E. (2014). *Aufgaben, Übungen, Interaktion*. dll (=Deutsch lehren lernen 4). München: Klett-Langenscheidt.

Csizér, K., & Piniel, K. (2016). Középisikolás diákok angolnyelv-tanulási motivációjának és nyelvtanulási szorongásának vizsgálata. *Iskolakultúra*, Vol. 26(6), 3–13. o. Doi:

<https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2016.6.3>

Galante, A. (2018). Drama for L2 speaking and language anxiety: Evidence from Brazilian EFL learners. *RELC Journal*. Doi:

<https://doi.org/10.1177/0033688217746205>

MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1991). Methods and results in the study of anxiety and language learning: A review of the literature. *Language Learning*, 41, 85–117.

MacIntyre, P. D. (1999). Language anxiety: A review of the research for language teachers. In D. J. Young (Ed.). *Affect in foreign language and second language learning: A practical guide to creating a low-anxiety classroom atmosphere* (pp. 24–45). Boston, MA: McGraw-Hill.

Horwitz, E. K. (2001). Language anxiety and achievement. *Annual Review of Applied Linguistics*, 21, 112–126.

- Phillips, E. (1992). The effects of language anxiety on students' oral test performance and attitudes. *The Modern Language Journal*, 76, 1, 14-26.
- Tóth, Z. (2008). A foreign language anxiety scale for Hungarian learners of English. *WoPaLP*, 2, 55–73. Pázmány Péter Catholic University, Piliscsaba.
- Wirag, A., & Surkamp, C. (2022). *Boon or burden? Drama pedagogy elements and their relation to foreign-language anxiety in EFL drama clubs*.
- Young, D. J. (1991). Creating a low-anxiety classroom environment: What does language anxiety research suggest? *The Modern Language Journal*, 75, 426–439.
- Young, D. J. (1994). New directions in language anxiety research. In C. A. Klee (Ed.). *Faces in a crowd: The individual learner in multisection courses*. Boston, MA: Heinle & Heinle Publishers. pp. 3-45.
- Zheng, Y. (2008). Anxiety and second/foreign language learning revisited. *Canadian Journal for New Scholars in Education*, 1(1), Queen's University, Faculty of Education.

MÓDSZERTANI TANULMÁNYOK

DRIVING AS A CREATIVE ACTIVITY FOR DISABLED PEOPLE

Szerző:

Adrienn Oravecz (Ph.D.)
(Magyarország)

Szerző e-mail címe:
oraadri@gmail.com

Lektorok:

Mező Katalin (Ph.D.)
Debreceni Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

és további két anonim lektor

Absztrakt

A VEZETÉS MINT EGY KREATÍV TEVÉKENYSÉG A FOGYATÉKOS EMBEREK SZÁMÁRA

A vezetést ritkán tekintik kreatív tevékenységnek, mégis számos olyan elemet tartalmaz, amelyek kreatív gondolkodásra és problémamegoldó készségekre ösztönözhetnek. Vezetés közben a vezető folyamatosan reagál a változó környezeti tényezőkre, mint például a forgalom, az időjárás vagy az útviszonyok. Ez a dinamikus figyelem gyors döntéshozatalra és rugalmas gondolkodásra ösztönöz, hiszen sokszor spontán alkalmazkodásra van szükség a helyzethez. Az adaptív vezetési technológiák és a járműmódosítások lehetővé teszik a fizikai vagy érzékszervi fogyatékossgal élő vezetők számára, hogy egyedi igényeiknek megfelelő módon személyre szabják vezetési élményüket, utakat nyitva ezzel az önkifejezés és a problémamegoldás előtt. Ezenkívül az útvonaltervezés és az optimális útvonal kiválasztása kreatív gondolkodást igényel, különösen ismeretlen helyszíneken vagy szokatlan helyzetekben. Ilyen esetekben a vezetőnek figyelembe kell vennie a navigációs lehetőségeket, a közlekedési szabályokat, sőt az időzítést is – mindazokat a készségeket, amelyek más kreatív folyamatokban is értékesek. Azáltal, hogy megtanulják magabiztosan és hatékonyan manőverezni ezekkel a járművekkel, a fogyatékkal élő vezetők nemcsak a mobilitási akadályokat győzik le, hanem újradefiniálják a hagyományos vezetési megközelítéseket is, kreatív készséggé alakítva azt, amely tükrözi rugalmasságukat és alkalmazkodóképességüket.

Kulcsszavak: vezetés, mozgássérültek, kreativitás, problémamegoldás, alkalmazkodóképesség, adaptív vezetési technológiák

Diszciplína: Special Needs Education

Abstract

Driving is rarely considered a creative activity, yet it contains many elements that can inspire creative thinking and problem-solving skills. While driving, the driver constantly responds to changing environmental factors, such as traffic, weather, or road conditions. This dynamic attention encourages quick decision-making and flexible thinking, as there is often a need to adapt spontaneously to the situation. Adaptive driving technologies and vehicle modifications enable drivers with physical or sensory disabilities to personalize their driving experience in ways that suit their unique needs, opening up avenues for self-expression and problem-solving. Additionally, planning routes and choosing the optimal path require creative thinking, especially in unfamiliar locations or unusual situations. In such cases, the driver must consider navigation options, traffic rules, and even timing—all skills that are valuable in other creative processes as well. By learning to maneuver these vehicles confidently and efficiently, drivers with disabilities not only overcome mobility barriers but also redefine traditional approaches to driving, transforming it into a creative skill that mirrors their resilience and adaptability.

Keywords: driving, disabled people, creativity, problem-solving, adaptability, adaptive driving technologies

Discipline: Special Needs Education

Oravecz, Adrienn (2024): Driving as a Creative Activity for Disabled People. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 53-60.

Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.53>

The aim of the study is twofold: first, it seeks to present driving as a creative activity from the perspective of individuals with physical disabilities. Adapting to a different way of driving due to a disability requires a great deal of creativity, as everything must be carefully planned in advance, from operating the vehicle to refuelling. Second, the author intends to inform members of the research community about this less-researched area in Hungary and to motivate fellow individuals with mobility disabilities who are considering obtaining a Category B

driver's license. It is indeed possible to drive safely with a disability, thanks to various specialized devices. The author of the study begins the detailed discussion of the topic by quoting Amelia Earhart, the first American female pilot to fly solo across the Atlantic Ocean. Adventure is worthwhile in itself so let's the driving adventure begin!

The first challenge

The first "challenge" the drivers with a physical disability face is that, unlike able-bodied drivers, they will only be able to use

one hand to steer the car. Moreover, this hand will not be their dominant right hand but their less dexterous left hand. For most people, the right hand is the dominant one, making this the first challenge that drivers with disabilities need to overcome. The less frequently used and less skilled left hand must be trained to become proficient enough to handle the fine movements of the steering wheel in all traffic situations. Due to the unconventional steering technique, the functions of the brain's hemispheres also undergo slight changes. They became „left hand dominant people” during driving. Of course, there is a scientific explanation for why drivers with physical disabilities need to use their left hand for steering. The movement of the left hand is controlled by the right hemisphere of the brain. Right-hemisphere dominance provides excellent navigational and manipulation skills. The role of the right hemisphere in driving has so far been studied scientifically among stroke patients. Shimonaga, K. et al 2020 in their study highlighted and demonstrated some important functions of the right hemisphere including directed attention and sustained attention, which play key roles for car driving, are important for improving QOL. Devos, H. et al 2021 also examines the topic and wishes to give evidence to guide the readers behind clinical decision-making in returning to drive after stroke.

Steering modifications

Nowadays, especially abroad, a wide range of special gear is available for the adaptation of vehicles to individual needs. Unfortunately, at the national level in Hungary, there are currently few specialists and service specializing in such unique devices. Based on the 2016 information from the National Federation of Associations of the Disabled, 4 individual contractors and one specialist workshop carry out such distinct adaptations for the disabled. The best-known specified car service is located in Győr. We can distinguish modern remote-control device which contains all the secondary important functions of the car: lights, indicators, horn, wipers see the 1. Figure

1. Figure: Modern steering remote control device
Source: The author

The most common is the traditional steering ball, which only makes the steering itself easier, see some variations on 2. Figure and 3. Figure. The steering wheel modification shown in the 3. Figure is recommended for disabled people who have weak wrists and need the wrist to be well supported to turn the steering wheel safely.

2. Figure: Traditional steering ball, variation 1.
Source: sulyokmubely.hu

The functions of the right hand

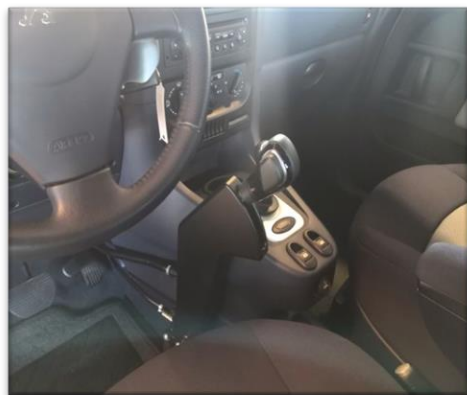
Although when driving with only two hands, the left hand is responsible for directing the steering wheel. Nevertheless, the right hand also has an important task. The right hand is responsible for moving the special gas and break device see the 4.

3. Figure: Traditional steering ball, variation 2.
Source: sulyokmubely.hu

Figure. The indicators must also be solved with the right hand when driving with a traditional steering ball see 5. Figure.

4. Figure: The special gas- break device Source:
The author

5. Figure: The indicators placed on the right side for the right hand as well. Source: sulyokmubely.hu

For healthy drivers who drive with all four limbs, the author can explain in the most picturesque way that driving with two hands is like playing on the piano. On one hand, it requires the ability to coordinate the functions of both hands seamlessly; on the other hand, it also demands the capability to move each hand independently when the traffic situation calls for it. The driver must find that "delicate harmony" that allows them to manoeuvre the vehicle safely in traffic. They need to attune themselves to the rhythm of the traffic flow.

Some useful ideas from the author on how to get your hands ready for driving

As a driver with a mobility impairment, you can only rely only on hands and your life is literally in your own hands, therefore the development of coordination and fine

manipulation of the two hands is the utmost importance. The author of this present study is very fond of creative activities that require very precise and delicate movements of the hands. The first such creative manual dexterity activity that she highly recommends to all with mobility impairments is Genga and puzzle. The Genga and puzzle have similar developmental effects. Building a tower as high as possible out of building blocks is very entertaining until it falls over. Fitting the various cubes together, especially if the tower is already quite unstable, develops concentration and cognitive (knowledge-based) thinking. The puzzle is fine for developing creative thinking and part-whole thinking. It also greatly stimulates global thinking, since you have to see the whole picture in order to be able to move at a good pace in the case of a 1000-piece puzzle by stacking the different parts of the picture. Both Genga and the puzzle are excellent for developing spatial awareness, which is very necessary for driving. An additional positive effect of Genga and puzzle is that it strengthens the fingers and arms, while also developing hand-eye coordination. Both of the above-mentioned games require cooperation and also develop the ability to solve problems. The most important principle of the rules of the road in Hungarian abbreviated as KRESZ is that "you must drive in such a way that you do not endanger the safety of people and property, and do not unreasonably obstruct or disturb others in

their traffic. Another very important element of road transport is the so-called trust principle. According to the principle of trust, all traffic participants can legitimately expect that traffic rules will be followed by others” (Pető, A. 2021.11.o). The development of cooperative skills through puzzle and Genga is therefore very crucial, because in traffic, if the person sitting behind the wheel is not sufficiently cooperative, she can endanger not only her own health, but also others.

Last but not least, the author would like to recommend a very feminine manual activity to her fellow disabled women. Nail art and decoration with pearls and various stickers also help a lot in coordinating the meticulous movements of the two hands. Sticking the nail stickers with tweezers mainly develops the aiming movements very well. The increasingly popular dotting technique in nail decoration, which is done with different sized dotting tools, also offers opportunity to practice precise aiming movements. Based on the author's own experience, creative activities with nails also have a calming effect, so if you were stressed about something while driving, it helps to smooth your nerves.

The second challenge

Driving a car with both hands not only demands highly refined and coordinated movements from the driver. But also requires precise planning and time management and this will be the second

challenge. Time must be allocated for steering and signalling, especially if the indicator lever is positioned on the right side. Additionally, time is needed for accelerating and decelerating the vehicle using the specialized gas and brake lever. Everything must be planned mentally in advance – what will happen and how it will happen – so that, for example, the driver can safely merge into a busy roundabout.

Even refuelling the car requires precise planning; it has its own choreography. Enough space must be left next to the fuel pump to make it easier to exit from behind the wheel. Adequate room must also be ensured for a cane or other assistive device so that the driver can properly access the fuel cap.

Start With Shorter Trips: Practice makes perfect. It is important to practice in familiar environments with speed limits of 30–40 km/h until sufficient routine in two-handed driving is achieved. Time is needed to learn how to divide attention between constantly monitoring the interior rearview mirror and the external mirrors, while also mastering the safe use of the highly sensitive specialized gas and brake lever at low speeds.

Map the route to minimize stressors: Several studies have already investigated among able-bodied drivers what factors cause stress and rapid heartbeat while driving. Recent studies found that certain road objects such as bigger vehicles (e.g., trucks), road users (e.g., cyclists), and

infrastructural elements (e.g., inter-sections), as well as in-cabin situations (e.g., working with the centre stack), are highly associated with higher subjective stress levels (Zepf, S. et al. 2019; Dittrich, M. 2021; Bustos, C. et al. 2021; Tavakoli, A. et al. 2023).

For drivers with disabilities, reducing stress is even more vital, as heightened nervousness can further increase muscle stiffness. It is crucial that if they feel fatigued or unable to fully focus on the constantly changing environment, they must stop, take a short break, and stretch their stiffened limbs.

Bringing a travel companion or someone who is more experienced in driving: Travel companions can assist in navigation, and be a great source of moral support and company for those who find driving stressful. They can also help drivers to avoid the dangers of distracted driving by assisting with anything done on a phone, like locating restaurants, re-routing, or changing music. Driving and multitasking (Gershon, P. et al. 2009; Atchley and Chan, 2010; Nijboer, M. et al. 2016). and driving and route familiarity (Harms, I. M., 2021; Harms, I. M. 2023).is scientifically well-researched among able-bodied drivers, but not with disabled drivers.

Conclusion

The study wanted to give a deeper insight into why driving is a creative activity for people with mobility impair-

ments. The author also wanted to help her peers with disabilities in what other activities can be used to improve the dexterity of the hands. Last but not least, she wanted to draw attention to some areas of research where there are gaps, which should also be investigated in the future persons with disabilities. Hungary should pay more attention to disabled drivers and begin to scientifically investigate how stress affects the driving experience in their case. For example, how various stressors occurring during driving affect driving performance. It would also be interesting to study multitasking with them, they basically have to solve several things at the same time with the help of both hands while driving.

References

- Atchley, P. & Chan, M. (2010). Potential benefits and costs of concurrent task engagement to maintain vigilance. *Human Factors the Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, 53(1), 3–12. Doi: <https://doi.org/10.1177/0018720810391215>
- Bustos, C. Elhaouij, N. Solé-Ribalta, A. Borge-Holthoefer, J. Lapedriza A. and Picard, A. (2021). "Predicting Driver Self-Reported Stress by Analyzing the Road Scene," 2021 9th International Conference on Affective Computing and Intelligent Interaction (ACII), Nara, Japan, 2021, pp. 1-8. Doi:

- <https://doi.org/10.1109/ACII52823.2021.9597438>
- Dittrich, M. (2021). *Why drivers feel the way they do: an on-the-road study using self-reports and geo-tagging*. 13th International Conference on Automotive User Interfaces and Interactive Vehicular Applications (2021), pp. 116-125.
- Devos, H., Hawley, C. A., Conn, A. M., Marshall, S. C., & Akinwuntan, A. E. (2021). Driving after stroke. In *Springer eBooks* (pp. 243–260). Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-030-58505-1_13
- Gershon, P., Ronen, A., Oron-Gilad, T., and Shinar, D. (2009). The effects of an interactive cognitive task (ICT) in suppressing fatigue symptoms in driving. *Transport. Res. F Traffic Psychol. Behav.* 12, 21–28. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.trf.2008.06.004>
- Harms, I. M. (2021). *Information along familiar routes: on what we perceive and how this affects our behaviour*. PhD dissertation. The Netherlands: University of GroningenGroningen. Doi: <https://doi.org/10.33612/diss.151948918>
- Harms, I. M. (2023). Distracted by familiarity: Implications of ‘autopilot’ as a default cognitive mode. *Transport. Res. F Traffic Psychol.* 99, 274-288. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.trf.2023.10.021>
- Nijboer M, Borst JP, van Rijn H and Taatgen NA (2016) Driving and Multitasking: The Good, the Bad, and the Dangerous. *Front. Psychol.* 7, 1718. Doi: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2016.01718/full>
- Pető A. (Szerk.) (2021). *Egyszerűen, érbetően. Készüljünk a KRESZ-vizsgára!* ISBN 978-963-06-2406-0.
- Shimonaga, K., Hama, S., Tsuji, T., Yoshimura, K., Nishino, S., Yanagawa, A., Soh, Z., Matsushige, T., Mizoue, T., Onoda, K., Yamashita, H., Yamawaki, S., & Kurisu, K. (2020). The right hemisphere is important for driving-related cognitive function after stroke. *Neurosurgical Review*, 44(2), 977–985. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10143-020-01272-9>
- Tavakoli, A., Lai, N., Balali, V., & Heydarian, A. (2023). How are drivers’ stress levels and emotions associated with the driving context? *A naturalistic study*. *Journal of Transport & Health*, 31, 101649. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jth.2023.101649>
- Zepf, S. Dittrich, M. Hernandez, J. Schmitt (2019). *A. Towards empathetic car interfaces: emotional triggers while driving* *Extended Abstracts of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (2019), pp. 1-6

**A MOZAIKSZAVAK MNEMOTECHNIKAI ALAPJAI
AZ OXIPO-MODELL ASPEKTUSÁBÓL**

Szerzők:

Mező Ferenc (Ph.D.)
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Szerző e-mail címe:
ferenc.mezo1@gmail.com

Lektorok:

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

Mező Katalin (Ph.D.)
Debreceni Egyetem

és további két anonim lektor...

Absztrakt

A mozaikszó használat a mnemotechnikák (emlékezést segítő módszerek) egyik típusa, ami listák vagy listaszerű információk memorizálását (bevésését és előhívását) támogatja. A tanulmány bemutatja a mozaikszó módszer jellemzőit és vizsgálatának lehetőségeit.

Kulcsszavak: memória, mnemotechnika, mozaikszó, OxIPO

Diszciplína: pedagógia, pszichológia

Abstract

*MNEMOTECHNICAL BASES OF ACRONYMS
FROM ASPECT OF OXIPO MODEL*

The apply of acronyms is a type of mnemotechnique (method for helping the memory) that supports memorizing (encoding and recalling) lists or list-like information. This study presents the characteristics of the use of the acronym method and the possibilities of its investigation.

Keywords: memory, mnemotechnic, acronym, OxIPO

Discipline: pedagogy, psychology

Mező Ferenc (2024): A mozaikszavak mnemotechnikai alapjai az OxIPO-modell aspektusából. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 61-73. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.61>

Noha a mnemotechnikák (mnemonikák, emlékeztető segítő módszerek egy közismert fajtája a mozaikszó (akronima, angolul: acronym) használat, aminek módszertana és hatékonyságvizsgálatának metódusa azonban kevés figyelmet kap.

Az emlékeztető főbb jellemzőivel, vizsgálati és fejlesztési lehetőségeivel kapcsolatban Mező Katalin (2010) és Szabóné (2020); a mnemotechnikák történetét tekintve Yates (2001), a mnemotechnika fajtái és OxIPO-moddal kapcsolatos összefüggésének vonatkozásában Mező (2021) művét ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

Az alábbiakban röviden bemutatjuk a mozaikszó használatként ismert mnemotechnikát, valamint annak módszertani és hatékonyságvizsgálati vonatkozásait az OxIPO-model aspektusából.

A mozaikszó használatának nyelvtani és mnemotechnikai vonatkozásai

A mozaikszó olyan szóalkotási mód, aminek nyelvtani szempontból három főbb típusa különböztethető meg (vesd össze: MTA Helyesírási Bizottsága, 1985; Hernádi, 2006), ezek:

a) betűszó: egy több szóból álló kifejezés szavainak kezdőbetűiből létrehozott mozaikszó. A betűszó lehet tulajdonnévi vagy közszoói betűszó. A magyar helyesírás sza-

bályai szerint a tulajdonnévből képzett betűszó minden betűjét nagy betűvel kell írni – lásd például: a Magyar Tudományos Akadémia esetében használt tulajdonnévi betűszó az MTA. A közszoói betűszó betűit ugyanakkor kisbetűkkel írjuk – például: az angol „personal computer” kifejezésre magyarországon is használt köznyelvi betűszó a „pc”. Kivételt képeznek azok a köznyelvi betűszók, amelyek szaktudományok körében nagybetűs írásmóddal váltak elterjedté – például: az „elektrokardiogram” kifejezésre használt nagybetűvel írt köznyelvi betűszó az „EKG”. A közszoói betűszók leírásakor a mássalhangzókat is kiejtés szerint leíró változattal is találkozhatunk – lásd: tv → tévé.

b) szóösszevonással létrehozott mozaikszó: egy rövidíteni óhajtott kifejezés nagyobb egységeinek (rövid vagy rövidített szavak, szórészek, kezdőbetűk) felhasználásával létrehozott mozaikszó. A tulajdonnévi szóösszevonások esetében az első betűt szokás nagybetűvel írni – például: az Optikai Finommechanikai és Fotocikkeket Értékesítő Vállalat mozaikszava az Ofotért, de szövegkiemelési, figyelemfelkeltési, reklámcélokban ezek teljesen nagybetűs írásmódjával is találkozhatunk: OFOTÉRT. A közszoói szóösszevonás révén létrehozott mozaikszót kisbetűkkel írjuk – például: gyermekgondozási segély → gyes.

c) egyéb mozaikszó: általában teljes szavakat megőrző mozaikszó, amely tömörítve adja vissza egy több szóból vagy önálló jelentéssel is bíró szótágból álló (ál-

talában tulajdonnévi) kifejezés értelmét. Például: Budataxi.

Fontos különbségek a mozaikszó nyelvtani és mnemotechnikai megközelítése kapcsán:

A mozaik szavak (különösen írásuk) nyelvtani szabályok által történő szabályozása a köznyelvi és tudományos kommunikáció egységesítését szolgálja. A mozaikszó mnemotechnikai használata ezzel szemben gyakran mindössze egyetlen személy (a tanuló) emlékezési teljesítményének növelésére szolgál, s előfordulhat, hogy a személyközi kommunikációban soha nem szerepel a tanuló által eseti jelleggel létrehozott mozaikszó. Ennek következtében a mnemotechnikai használatra szánt mozaikszó használatok a nyelvtani szabályoktól el lehet térni.

Nyelvtani értelemben a mozaikszók abban különböznek az eseti rövidítésektől, hogy az előbbiek a köznyelvben is létező önálló szóként viselkednek, míg az eseti jellegű (például csak egy adott személy által, saját célra használt) rövidítésekre ez nem jellemző. Ugyanakkor a mozaikszó nyelvtani és mnemotechnikai megközelítésére vonatkozó fontos különbség, hogy a mnemotechnikában a több szó hangjainak/betűinek összevonásával képzett eseti jellegű rövidítésekre is a mozaikszó kifejezéssel utalunk.

A mnemotechnikában a mozaikszó nyelvtani értelemben vett helyesírása nem releváns: vagyis bárhogyan (a helyesírás szabályait figyelmen kívül hagyó módon is) leírható egy mozaikszó, ha egyetlen

feltételt teljesíteni tud: segíti az emlékezést. A mozaikszó leírásakor a kis- és nagybetűk használatának is elsősorban emlékezést segítő szerepe van, és nem a nyelvtani, helyesírási szabályokat kell követni a mozaikszó leírásakor. Ennek sajátos esete például az OxIPO mozaikszó, ami esetében az információfeldolgozó komponensek listászerű felsorolásának elemeire (Organizáció, Input, Process és Output) nagy betűkkel hivatkozunk, míg a szorzásjelet szimbolizáló „x” kisbetűvel van feltüntetve.

A mozaikszóra épülő mnemotechnika

A mozaikszó használatán alapuló mnemotechnika (a továbbiakban röviden: mozaikszó módszer) használatának hátterében az a jelenség áll, hogy egy komplex inger (például egy szólista) felidézését segíti, ha megtörténik annak egy vagy több részletének (például: a listaelemek kezdőbetűinek) felidézése. Hétköznapi példa: az iskolában felelő diák azt kéri a tanárától, hogy csak a kezdőbetűt árulja el egy tananyag rész felidézésének elősegítése érdekében.

Cél: a mozaikszó használatán alapuló mnemotechnika (a továbbiakban röviden: mozaikszó módszer) célja listászerű felsorolások emlékezetbe vesésének és felidézésének elősegítése.

Input/Output információ típusok. A mozaikszó módszer az alábbi információk memorizálása során lehet praktikus:

a) listák elemeinek tanulása alkalmával. Egy lista két vagy több tételből (vagy: itemből) álló felsorolás. Lista például:

- B vitamin
- C vitamin
- P vitamin

b) több külön szóból álló (akár listaként is kezelhető) kifejezések tanulásakor. Több külön szóból álló kifejezés például: Magyar Állam Vasutak → mozaikszó: MÁV.

c) több szóból álló (akár listaként is kezelhető elemekből álló) szóösszetételek elsajátításakor. Példa: elektrokardiográfia → szóösszetétel elemei: elektro, kardio, gráfia → mozaikszó: EKG.

Process műveletek: a mozaikszó módszer egyaránt szolgálja az információk memóriába történő bevésését és előhívását is. Ez alapján két főbb információfeldolgozó műveletet különböztethetünk meg a mozaikszó révén történő emlékeztetéstől (1. ábra), ezek:

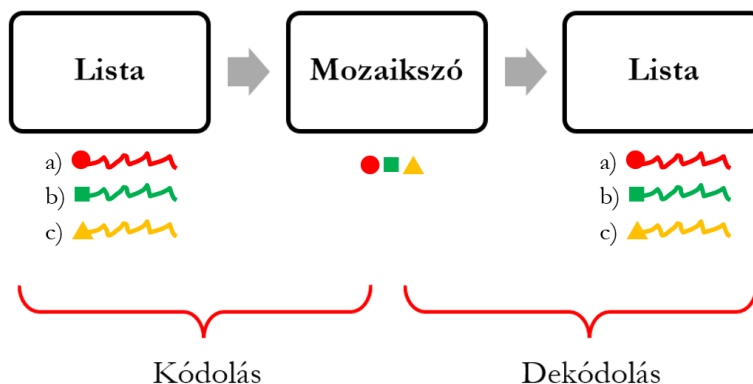
1. Kódolás: egy lista(szerű) kifejezésből mozaikszó létrehozása és bevésése a memóriába.

2. Dekódolás: egy mozaikszó alapján lista(szerű) kifejezés előhívása a memóriából.

A kódolás lépései: az organizáció (tanulásszervezés) az alábbi folyamatot segíti ebben az esetben.

1. Input: a megjegyzendő lista előállítás vagy „beszerzése”, illetve a mozaikszó használatát lehetővé helyzet felismerése.
2. Process:
  - 2.1. A listaelemek kezdőbetűjének és/ vagy -hangjának, szótagjának kiválasztása.
  - 2.2. Döntés arról, hogy a listaelemek sorrendje módosítható-e vagy sem. A listaelemek sorrendje akkor nem módosítható, ha egymást követő ese-

1. ábra: A mozaikszó módszer információfeldolgozási műveletei. Forrás: a Szerző

ménysor, oksági összefüggés vagy valamilyen tendencia is kifejezésre kerül a listaelemek sorrendje révén. Kötött sorrendű listaelemek esetében azok sorrendjét nem célszerű módosítani a mozaikszó előállításakor. Minden egyéb esetben a listaelemek sorrendjének módosítása (nem törvényyszerűen, de esetenként) elősegítheti egy könnyebben megjegyezhető mozaikszó előállítását.

2.3. A listaelemek sorrendjének módosítása, ha szükséges és lehetséges. Cél: rövid, értelmes (ezáltal talán könnyebben memorizálható) mozaikszó alkotás előkészítése.

2.4. Mozaikszó prototípus(ok) létrehozása, szükség esetén „töltelék” hangokkal/betűkkel történő kiegészítése. A „töltelék” hangok/betűk a mozaikszó olyan részét képezik, amelyekhez nem tartoznak megjegyzendő/felidézendő listaelemek. A töltelék hangok/betűk alkalmazásakor azonban azt is memorizálni kell, hogy azok nem szolgálnak listaelemek előhívására.

2.5. Mozaikszó véglegesítése

3. Output: Mozaikszó

Ezt követheti, illetve ezzel a folyamattal jár együtt a mozaikszó és a lista memorizálása.

A dekódolás lépései: a mozaikszó dekódolása alkalmával az organizációnak (tanulásszervezésnek) az alábbi információfeldolgozó folyamatot kell támogatnia:

1. Input: a mozaikszó és az abban kódolt lista használatát igénylő helyzet felismerése, a mozaikszó előhívása a memóriából.

2. Process:

2.1. A mozaikszóból a „töltelék” hangok/betűk, szótagok elhagyása.

2.2. A mozaikszó betűihez/hangjaihoz, szótagjaihoz listaelemek rendelése.

3. Output: A lista felidézése, használata.

Segédlet mozaikszavak alkotásához

Mint az a fentiekből is kiderült már, e mnemotechnika esetében a mozaikszó lehet olyan, amit a tanuló alkot, s lehet olyan is, amit hozzá képest mások hoznak létre. A mozaikszó előállítása igényel több módszertani jártasságot és kreativitást, s az alábbiakban ehhez nyújtunk néhány javaslatot.

1. Sorrend módosítása

Amennyiben a lista elemei nem kötött sorrendben szerepelnek, hanem felcserélhetők egymással, akkor ez segítséget jelenthet a mozaikszó alkotása során. Ha lehetőség van a listaelemek sorrendjének megváltoztatására, akkor az olyan (egymást nem kizáró) esetekben lehet hasznos, ha így:

a) értelmes mozaikszó adódik (azt feltételezve, hogy az értelmes szavakat könnyebb memorizálni, mint az értelmetlen betűhalmazokat);

b) kimondhatóbb mozaikszó keletkezik (például: a használt nyelvre jellemzőbb sor-

rendben következnek a magánhangzók és a mássalhangzók a mozaikszóban);

c) bizarrabb mozaikszó jöhet létre (tekintve, hogy a bizarr információkat könnyebb memorizálni – a bizarrá tevés módszereként ismert mnemotechnika éppen erre a jelenségre épül);

d) az eredeti sorrendhez képest többlet információtartalom jelentkezik (például lehetőség nyílik a listaelemek valamilyen szempontból csökkenő vagy növekvő tendenciáinak, illetve egy vagy több szempont alapján történő csoportosításának demonstrálására is);

e) a memorizálandó lista vagy e listát tartalmazó tananyag témájához jobban illeszkedő mozaikszó alkotható. Ez abban is segíthet, hogy az általunk használt sok és sokféle mozaikszót könnyebben kapcsoljuk témakörökhöz, tananyagokhoz.

2. A „több: több” elv alkalmazása

Noha a mozaikszó módszer a „kevesebb: több” elvén alapulva igyekszik redukálni egy lista felidézéhez szükséges információ (betű/hang) mennyiséget, esetében mégis ajánlott a „több: több” elv alkalmazása is. Vagyis: minél jobban reprezentálja a mozaikszó egyes részlete a teljes listaelemre utaló ingerrészletet, annál valószínűbb a sikeres memorizálás. Így a hagyományosan a listaelemek kezdőbetűiből létrejövő mozaikszó alkotás helyett vagy mellett ajánlott például a listaelemek kezdő szótagjaiból, szótoveiből és/vagy első néhány betűjéből történő akronima képzés is.

A kezdőhangnál, -betűnél nagyobb egyiség alkalmazása kifejezetten ajánlott, ha azonos hanggal, betűvel kezdődő listaelemekből kell mozaikszót alkotni.

3. Online segédletek, MI használata

A mozaikszó alkotásakor is hasznos lehet online szinonimaszótár (Net1), vagy ellentétszótár (Net2) alkalmazása, amennyiben a listaelemeket nem szükséges szó szerint felidézni, hanem elég jelentés alapján megtanulni. Ilyen esetben egy-egy listaelembeli szó helyett annak szinonimája (vagy tagadó formájú szóhasználat esetén akár annak ellentéte) is felhasználható egy mozaikszó alkotása érdekében.

Szöveggenerálásra alkalmas mesterséges intelligencia is segíthet mozaikszó létrehozásában – bár ez (ugyanúgy, mintha más személy által alkotott mozaikszót használnánk) elveszi annak a lehetőségét, hogy a tanuló maga küzdjön meg a mozaikszó létrehozásával, aminek során a listaelemek és a mozaikszó folyamatos ismétlésére, gyakorlására is sor kerülhet.

4. Kombinálás más mnemotechnikákkal

A mozaikszó módszer más mnemotechnikai módszerekkel kombinálva is alkalmazható. Például:

A már említett *bizarrá tevés módszerével* is kombinálható az akronimák mnemotechnikai alkalmazása, amennyiben kellően szokatlan, meghökkentő, a nevetségességig groteszk mozaikszót alkotunk.

A *vizualizáció módszere* révén képileg is megkísérelhetjük ábrázolni a mozaikszót. Így nemcsak verbálisan, hanem vizuálisan

is rögzíthetjük az elsajátítandó információkat, illetve az azokra utaló mozaikszókat.

A mozaikszó módszerhez hasonló eljárás a *mozaikmondat alkotás* is, ami során egy olyan mondatot alkotunk, amelyben a szavak kezdőbetűi, kezdő szótagjai utalnak a megtanulandó lista elemeire. Az OxIPO-modell komponenseinek listájára (Organizáció, Input, Process, Output) utaló (megváltoztatott sorrendű) mozaikmondat lehet például: Ici-Pici Oroszlán Orrlyuka.

A *hasonló hangzás módszere* is kombinálható a mozaikszó módszerrel, amennyiben a mozaikszó vagy akár mozaik mondat alkotása során az idegen kifejezéseket általunk már ismert kifejezésekkel helyettesítjük, amennyiben erre lehetőséget ad a szöveg.

A *mondatba, történetbe szövegszövés módszere* is használható a mozaikszó módszerrel párhuzamosan. Ennek nemcsak az az oka, hogy a mozaikmondat már eleve mondat-szintű nyelvi egységet feltételez, hanem az, hogy a különböző mozaikszavak is mondatként vagy történetként fűzhetők.

A *képletmondókák alkalmazása* során is hasznos, egyfajta „mnemotechnika a mnemotechnikán belül” jellegű információ-tömörítő praktikát jelenthet a mozaikszók alkalmazása. A képletmondókák mnemotechnikai háttéréről bővebben lásd: Mező (2021).

A mozaikszó módszer kapcsolatban áll a *tömbösítésként ismert mnemotechnikával* is, ami során az egyedi listaelemekből (például egy

telefonszám számjegyeiből) egy nagyobb információtömböt szerkesztünk (a megjegyzendő telefonszám számjegyeit két-három számjegyből álló csoportokba szervezzük), amit könnyebben tudunk memorizálni. A mozaikszó módszer esetében a lista (ami itt megfeleltethető az előző példában szereplő telefonszámnak) elemeknek (az előző példában a telefonszám egyes számjegyeinek) kezdőbetűiből állítunk össze szavakat (ami az előző példa két-három számjegyből álló számcsoportjainak felel meg). A lényeges különbség a két módszer között az, hogy a mozaikszó módszer elsősorban textuális információk esetében hasznos, másrészt a számok tömbösítése kapcsán bemutatott példában nem a számjegyek kezdőbetűinek, hanem maguknak a számjegyeknek a csoportosítása történt meg.

Végül az *átszerkesztésen alapuló mnemotechnikát* is célszerű megemlíteni – annál is inkább, mert a mozaikszó alakotása önmagában is egyfajta átszerkesztést feltételez.

A mozaikszó módszer vizsgálata, hatásvizsgálata

A mozaikszó módszer vizsgálata fókuszálhat egyrészt egy-egy felhasználó (tanuló) adott módszer használatával járó teljesítményére, illetve e módszer általában véve vett hatékonyságára. A felhasználó-orientált vizsgálatban olyan kérdésre kereshetjük a választ, mint például: az adott vizsgálati személy

„Ismeri-e a mozaikszó módszert?”

„Milyen gyakran használja a mozaikszó módszert?”

„Eredményesen használja-e a mozaikszó módszert?”

„Felismeri-e, hogy mikor célszerű, s mikor nem célszerű használni a mozaikszó módszert?”

A mozaikszó módszerre összpontosító vizsgálatban a kérdés az, hogy milyen sajátosságokkal rendelkező személyek és információk esetében milyen hatásokkal alkalmazható e mnemotechnika.

A mozaikszóbeli kódolás során inputként prezentálásra kerül: a) a megtanulandó lista b) a megtanulandó lista és a hozzá előre megadott mozaikszó. Outputként tekinthetünk a lista alapján a vizsgálati személy által alkotott mozaikszóra, illetve az előre megadott és a vizsgálati személy által megjegyzett mozaikszóra.

A mozaikszó dekódolásának vizsgálata során inputként bemutatásra kerül a mozaikszó (vagy az annak használatára tett felszólítás), ami alapján outputként jelentkezik a felidézett lista.

Egymintás hatásvizsgálatban egy adott kritériumszint (ami lehet a teljes lista felidézése is) elérését ellenőrizzük.

Önkontrollos hatásvizsgálat során ugyanazoknak a vizsgálati személy(ek)nek egy mozaikszó módszer gyakorlását megelőző és a gyakorlást követő teljesítményét hasonlíthatjuk össze elővizsgálat → módszerhasználat → utóvizsgálat jelleggel.

Kontrollcsoportos hatásvizsgálat során a mozaikszó módszert használó és nem

használó csoportok teljesítményét vehetjük egybe.

Az alábbiakban néhány, a mozaikszó módszerrel kapcsolatos vizsgálatokban, hatásvizsgálatokban figyelembe vehető független, illetve függőváltozót mutatunk be. Kauzális (oksági) összefüggést feltételező esetben a hatást kiváltó okot tekintjük független változónak, az okozatot függőváltozónak.

Független változók lehetnek például:

a) mintaváltozók: a vizsgálati személyek sajátosságai. Például:

- nem (skála: nominális);
- életkor (skála: kvantitatív);
- korcsoport (skála: kvantitatív vagy ordinális);
- iskolai végzettség (skála: ordinális);
- általános és verbális intelligencia (IQ és VQ, skála: kvantitatív);
- verbális kreativitás (azon belül akár: fluencia, originalitás, flexibilitás; skála: kvantitatív);
- szókincs (skála: kvantitatív vagy ordinális);
- pszichés státusz (skála: nominális);
- a lista témájával kapcsolatos előzetes tudás (skála: ordinális);
- a lista témájával kapcsolatos érdeklődés (skála: ordinális);

b) a listát tartalmazó tananyag sajátosságai. Például:

- a megtanulandó lista egy bővebb tananyagban belül vagy önmagában kerül-e közreadásra (skála: nominatív);

- a tananyag hossza karakterszámban (skála: kvantitatív);
  - a tananyagban lévő listaszerű (vagyis mozaikszó módszer által is elsajátítható) tananyagrészek aránya (skála: kvantitatív);
  - a tananyag nyelve (skála: nominális);
  - a tananyag nyelvének semmilyen, alap-, közép- vagy felsőfokú ismerete a vizsgálati személy szempontjából (skála: ordinális);
- c) a megtanulandó listára vonatkozó változók:
- a listaelemek száma (skála: kvantitatív);
  - a listaelemek karakterszáma (skála: kvantitatív);
  - a listaelemek átlagos karakterszáma (skála: kvantitatív);
  - a listaelemek ismert vagy idegen kifejezés jellege (a vizsgálati személy szempontjából; skála: nominális);
  - a listaelemek jelentésének ismerete (a vizsgálati személy szempontjából; skála: nominális);
  - listaelem sorszáma a listán belül (skála: kvantitatív);
  - sorrendiség (tekintve, hogy kötött vagy módosítható sorrendű listáról van-e szó; skála: nominális);
  - a listaelemek hány szempont alapján csoportosíthatók (skála: kvantitatív)
- d) a mozaikszóra vonatkozó változók:
- a mozaikszó karaktereinek száma (skála: kvantitatív);
  - a mozaikszóban lévő töltelék hangok/betűk száma (skála: kvantitatív);
  - a mozaikszó értelmes vagy értelmetlen jellege (skála: nominális);
  - a mozaikszó utal-e a lista jelentésére (skála: nominatív);
  - a mozaikszó a vizsgálati személy önálló produktuma-e vagy sem (skála: nominális).
- Függőváltozók lehetnek például:*
- a) A kódolási teljesítmény változói:
- a mozaikszó alkotását lehetővé tevő helyzet felismerése (skála: nominális);
  - a mozaikszó alkotásához szükséges idő (skála: kvantitatív);
  - a mozaikszó bevééséhez szükséges idő (skála: kvantitatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó karaktereinek vagy hangjainak száma (skála: kvantitatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszóban lévő töltelék hangok/betűk száma (skála: kvantitatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó értelmes vagy értelmetlen jellege (skála: nominális);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó utal-e a lista jelentésére (skála: nominatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó kimondva, leírva vagy mindkét módon utal-e a listára (skála: nominatív);
  - a vizsgálati személy által létrehozott mozaikszó elemeinek jellege (például: a listaelem kezdő hangja/betűje, kezdő szótagja kimondva, kezdő szótagja

leírva, egyéb hang vagy betűrészlet, matematikai jel, stb.; skála: nominális);

b) A dekódolási teljesítmény változói

- a mozaikszó előhívását lehetővé tevő helyzet felismerése (skála: nominális);
- a mozaikszó előhívásához szükséges idő (skála: kvantitatív);
- az előhívott mozaikszó alapján a listaelemek felidézéséhez szükséges idő (skála: kvantitatív);
- a mozaikszó tárolásának (az első bevésés és a legutóbbi előhívás közötti) leghosszabb ismert időtartama (skála: kvantitatív);
- a mozaikszó révén helyesen felidézett listaelemek száma (skála: kvantitatív);
- mozaikszó módszer révén történő dekódoláskor kihagyott listaelemek száma (skála: kvantitatív);
- mozaikszó módszer révén történő dekódoláskor tévesen felidézett, az eredeti listában valójában nem létező listaelemek száma (skála: kvantitatív);
- az előhívás minőségi mutatója: hány százalékban hasonlít a felidézett lista az eredetihez. Képletszerűen: $T\% = \frac{\text{helyesen felidézett lista}}{\text{eredeti lista}} \times 100$. Skála: kvantitatív.

Itt szükséges felhívni a figyelmet a mozaikszó módszerre vonatkozó vizsgálatok validitását (érvényességét) megkérdőjelező egyik korlátra is: a kódolás és dekódolás során nehezen ellenőrizhető,

hogy a vizsgálati személy vajon tényleg a mozaikszó módszert használta-e vagy sem, illetve csak és kizárólag a mozaikszó módszert használta-e vagy alternatív mnemotechnikai módszert (legyen az akár a legegyszerűbb ismételtetés) is használt a listatanuláskor. Ha arra kérjük, hogy a felidézéskor hangosan gondolkodva használja a mozaikszó módszert, akkor azzal sajnos legfeljebb in vitro (laboratóriumi, mesterséges körülmények közötti) jellegű vizsgálati eredményeket kapunk, s nem in vivo (laboratóriumon kívüli, életszerű, természetesen előforduló) eredményekkel számolhatunk.

Végül: a 2. ábra a mozaikszó módszer vizsgálatának tervezését segítő sablont mutat be.

Zárógondolatok

A mozaikszó (akronima) alkotás a lista(szerű) információk memorizálásakor lehet hasznos mnemotechnikai eljárás. Tekintve, hogy listaszerű információk a legkülönbözőbb tudományterület, téma kapcsán előfordulnak, így a mozaikszó módszer használatára is sok lehetőség adódik.

Irodalom

Hernádi Katalin (Szerk.)(2006). *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest

2. ábra: Segédlet a mozaikszó vizsgálatának tervezéséhez (a kiegészített helyekre információk íratók, a jelölőnégyzetek X-szeléssel választhatók ki). Forrás: a Szerző

Kérdés: a mozaikszó módszer használata esetében a ... (mint függetlenváltozó) hatással van a ...-ra (mint függőváltozóra)?

Hipotézis: a mozaikszó módszer használata esetében a ... (mint függetlenváltozó) a ...-ra (mint függőváltozóra) feltételezhetően:

pozitív hatással van   negatív hatással van   nincs hatással

A hipotézis indoklása: ...

Minta:

Mintavételi egység:

- fő: ... fő (átlagéletkor: ..., életkor szórása: ..., legfiatalabb: ..., legidősebb: ... éves vizsgálati személy)
- szövegtípus: ... szövegtípus. Részletesebben: ...
- egyéb: ... Részletesebben: ...

Mintavétel: kényelmi   véletlenszerű   egyéb: ...

A minta reprezentativitása ... szempont alapján:

- a minta reprezentatív, az eredmények alapján a teljes populációra vonatkozóan is következtetések vonhatók le. Indoklás: ...
- a minta nem reprezentatív, az eredmények alapján a teljes populációra vonatkozóan nem vonhatók le következtetések. Indoklás: ...

Módszer (az OxIPO-modell komponensei alapján):

a) Input:

Lista: ...

Lista eredete: a vizsgálati személynek kell megalkotnia   előre megadott adott

Mozaikszó eredete:

a vizsgálati személynek kell megalkotnia   előre megadott adott mozaikszó: ...

b) Process:

Mozaikszó megalkotására adott idő (ha releváns): ... perc

Mozaikszó és lista bevésésére adott idő: ... perc

Mozaikszó és lista felidézése és a bevésése közötti időtartam:

... perc   ... óra   ... nap   ... hónap   ... év

c) Output: a vizsgálati személy feladata, produktuma:

- a mozaikszó felidézése: szóban   írásban   egyéb módon: ...
- a lista felidézése: szóban   írásban   egyéb módon: ...

2. ábra folytatása: Segédlet a mozaikszóvizsgálatának tervezéséhez 2. Forrás: a Szerző

d) **Organizáció:**

Vizsgálati elrendezés:

- Egymintás vizsgálat
- Önkontrollos hatásvizsgálat. Elővizsgálat időpontja: ... Utóvizsgálat időpontja: ...
- Kontrollcsoportos hatásvizsgálat
Vizsgálati és kontrollcsoport: lásd a minta bemutatásánál

Független változók:

- Mintaváltozók: ...
- A listát tartalmazó tananyag sajátosságaival kapcsolatos változók: ...
- A megtanulandó listára vonatkozó változók: ...
- A mozaikszóra vonatkozó változók: ...

Függőváltozók: ...

- A kódolási teljesítmény változói: ...
- A dekódolási teljesítmény változói: ...

Az adatgyűjtés módszere:

- primer adatgyűjtés, ezen belül:
  - megfigyelés: ...
  - kísérlet: ...
  - interjú: ...
- tartomelemzés: ...
- kérdőív: ...
- teszt: ...
- szekunder adatgyűjtés. Felhasznált adatbázis forrása és bemutatása: ...

Az adatelemzés módszere:

- leíróstatistika (összegek, átlagok, szórások, százalékok kimutatása)
- matematikai statistika (szignifikancia-vizsgálattal is alátámasztott eljárások használata). Tervezett statisztikai próbák: ... Tervezett statisztikai szoftver: ...

Lehetséges eredmény: a hipotézis

- alátámasztást nyert
  - nem nyert alátámasztást
  - részben nyert alátámasztást
- A hipotézissel kapcsolatos döntést alátámasztó eredmények: ...

Megvitatás:

Az eredmények alátámasztják a következő szakirodalmi eredményeket: ...
 Az eredmények nem támasztják alá a következő szakirodalmi eredményeket: ...
 Az eredmények lehetséges oka(i): ...
 Az eredmények lehetséges következménye(i): ...

Irodalom:

...

- MTA Helyesírási Bizottsága
(Szerk.) (1985). *A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai kiadó, Budapest
- Mező Ferenc (2021). A képletmondókák mnemotechnikai alapjai az OxIPO-modell aspektusából. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2021/4, 17-30. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIP O.2021.4.17>
- Mező Katalin (2010): Az emlékezet főbb jellemzői, vizsgálati és fejlesztési lehetőségei In: Psenáková, Ildikó és Mező Ferenc (szerk.) *Képességfejlesztés digitális tananyaggal*. Kocka Kör, Debrecen. 101-106. o.
- Net1: *Online szinonimaszótár*. Letöltés: 2024.12.10. Web: <https://szinonimaszotar.poet.hu/>
- Net2: *Online ellentétszótár*. Letöltés: 2024.12.10. Web: <https://ellentetszotar.hu/>
- Szabóné Balogh Ágota (2020): Kognitív képességek informatikai alapú fejlesztésének hatásvizsgálata 5-8. évfolyamon tanulók körében. *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2020/4, 41-58. Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIP O.2020.4.41>
- Yates, Francis A. (2001). *The Art of Memory*. Chicago: The University of Chicago Press. ISBN 9780226950013

MŰHELY, RENDEZVÉNY

ÖSSZEFOGLALÓ A „KREATIVITÁS – ELMÉLET ÉS GYAKORLAT (2024)” INTERDISZCIPLINÁRIS NEMZETKÖZI KONFERENCIÁRÓL

Szerzők:

Horák Rita (Ph.D.)
Ph.D., Prof., Újvidéki Egyetem,
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar,
Szabadka (Szerbia)

Pšenáková Ildikó (Ph.D.)
Nagyszombati Egyetem Nagyszombat,
Pedagógiai Kar (Szlovákia)

Elsőszerző e-mail címe:
rita.horak@magister.uns.ac.rs

Lektorok:

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem (Magyarország)

Gál Katalin (Ph.D.)
Partiumi Keresztény Egyetem
(Románia)

és további két anonim lektor

Absztrakt

A „Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat” interdiszciplináris nemzetközi konferencia-sorozat 2020-ban jött létre. A sorozat ötödik rendezvénye a „Kreativitás – Elmélet és gyakorlat (2024)” Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia volt, amelyet 2024. december 13-án tartottak. Jelen rövid beszámoló a rendezvény tapasztalatait és programját foglalja össze.

Kulcsszavak: kreativitás, konferencia

Diszciplinák: pszichológia, pedagógia, egyebek

Abstract

*SUMMARY OF THE “CREATIVITY – THEORY AND PRACTICE (2024)”
INTERDISCIPLINARY INTERNATIONAL CONFERENCE*

The "Creativity – Theory and Practice" interdisciplinary international conference series was established in 2020. The fifth event of this series was the "Creativity – Theory and Practice (2024)" International Interdisciplinary Conference, which was held on 13 December 2024. This short report summaries the experiences and program of this event.

Keywords: creativity, conference

Discipline: psychology, pedagogy

Horák Rita és Pšenáková Ildikó (2024): Összefoglaló a „Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat (2024)” Interdiszciplináris Nemzetközi Konferenciáról *OxIPO – interdiszciplináris tudományos folyóirat*, 2024/4. 77-86.

Doi: <https://www.doi.org/10.35405/OXIPO.2024.4.77>

A minden év decemberében megrendezésre kerülő „Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat” konferencia-sorozat 2020-ban Dr. Mező Ferenc kezdeményezésére jött létre, és 2024-ben már az 5. rendezvény valósult meg a keretében.

A „Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat (2024)” Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia 2024. december 13.-án valósult meg (1. ábra). Az alábbiakban áttekintjük a konferencia fontosabb adatait, programját, témáit.

A rendezvény számokban:

A rendezvényen 11 szekcióban 127 prezentációt (köztük: 109 szóbeli előadást, 18 poszterprezentációt) közlő és 16 országból (Angolából, Egyiptomból, Indiából, Kazahsztánból, Kenyából, Kínából, Lengyelországból, Magyarországból, Malájziából, Nigériából, Olaszországból, Romániából, Szerbiából, Szíriából, Szlovákiából, Üzbegisztánból) származó 127 előadó és 32 főnyi közönség (összesen: 159 fő résztvevő) vett részt (2. ábra).

1. ábra: A konferencia plakátja. Forrás: a Szerző

CREATIVITY - THEORY AND PRACTICE (2024)
INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY ONLINE CONFERENCE
Deadline of Registration: 30 Nov 2024
E-Conference: 13 Dec 2024

KREATIVITÁS - ELMÉLET ÉS GYAKORLAT (2024)
NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS ONLINE KONFERENCIA
A regisztráció határideje: 2024. Nov. 30.
E-konferencia: 2024. Dec. 13.

Organizers/Szervezők:

- K+F STÚDIÓ KFT. www.kfstudio.com
- DETOP Balasszékai Egyetem Innovációs Program
- KOCKA KÖR
- ial
- Partiumi Keresztény Egyetem
- SEGEDY ERZSÉBET SZÉCHÉNYI EGYETEM
- SCS 1974
- ISTITUTULIŢII KĂRĂCIULIŢII ECHELEA
- ILEARN

100%
OPEN ACCESS

Journals: Artificial Intelligence Psychology & Warfare OxIPO
Folyóiratok: Mesterséges intelligencia Lélektan és hadviselés OxIPO

Magyarország Olaszország Románia Szerbia Szlovákia

2. ábra: a „Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat (2024)” Interdiszciplináris Nemzetközi Konferencia számokban. Forrás: a Szerzők

A rendezvény szervezői

A konferencia főszervezője:

Mező Katalin
(Ph.D., K + F Stúdió Kft., HU)

Társzervezők (ABC-rendben):

Gál Katalin
(Ph.D., Partiumi Keresztény Egyetem,
RO)

Horák Rita
(Ph.D., Prof., Újvidéki Egyetem,
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar,
Szabadka, SRB)

Mándy Zsuzsa
(Drs., Debreceni Egyetem
Tehetség gondozó Programja
– DETEP, Magyarország)

Mező Ferenc
(Ph.D., Kocka Kör Tehetség gondozó
Kulturális Egyesület
és International Learning Research
Network, ILEARN, HU)

Papp Sándor
(Ph.D., Miskolci Egyetem, Bartók Béla
Zeneművészeti Kar, HU)

Psenák Ildikó
(Ph.D., Nagyszombati Egyetem
Nagyszombat, Pedagógiai Kar, SK)

Pusztai Gabriella
(Dott.ssa., IAL Toscana, I)

Szabó Tibor
(Ph.D., Konstantin Filozófus Egyetem,
Nyitra-Közép-európai Tanulmányok
Kara, SK)

Szabóné Balogh Ágota
(Ph.D., Gál Ferenc Egyetem, HU)

Szűts Zoltán
(Ph.D., Eszterházy Károly Katolikus
Egyetem, HU)

Kiadvány

A rendezvény programját és absztraktjait
bemutató kötet:

Mező Katalin és Mező Ferenc (Szerk.)
(2024): *Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat*
(2024). Debrecen (HU): K+F Stúdió Kft.
ISBN 978-615-82511-1-2

Program

**SECTION 1 /1. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
ENGLISH / ANGOL**
Chairman / Szekcióvezető:
Dr. Nemes Magdolna

Time/ Idő- pont:	Presentation / Prezentáció:
10:00- 10:10	Nemes, Magdolna: Language Learners with Dyslexia in the Hungarian Education System
10:10- 10:20	Werunga, Damaris: Dynamism of the Gender Term
10:20- 10:30	Demjén, Krisztián: The Japanese education system
10:30- 10:40	Hargitai, Luca: Russian to English in 40 years : The Examination of Language Learning Tendencies Before and After 1989
10:40- 10:50	Kerek, Angéla: Burnout Among Young Athletes
10:50- 11:00	Mokaya, Ian Momanyi: The Role of Innovation in Engineering Sustainability: A creative outlook
11:00- 11:10	Toldiné Bélteki, Andrea: Field Learning and Practice in Civic Engagement
11:10- 11:20	Oravecz , Adrienn: Driving as a creative activity for disabled people
11:20- 11:30	Soltész, Hanna Róza: The Deeper Meaning of Comics
11:30- 11:40	Zidek, Peter: Characteristics of Sports Consumption Among Disadvantaged Slovak Children: Insights into Preliminary Research Findings
11:40- 11:50	Nagy, Veronika: Cultural Diversity and the Impact of Nationalities on Modern Societies

**SECTION 2 /2. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
HUNGARIAN / MAGYAR**
Chairman / Szekcióvezető:
Dr. Mező Katalin

Time / Idő- pont:	Presentation / Prezentáció:
10:00- 10:10	Bódis, Károly: Mesterséges intelligencia: lehetőségek és veszélyek
10:10- 10:20	Gordos, Hanna : Hogyan egyeztethető össze egy hobbi a szakmával?
10:20- 10:30	Lőrincz, Barna: A Mesterséges Intelligencia alkalmazása a videós utómunkában
10:30- 10:40	Mészáros, Mia Petra: A közösségi média szabályozása, személyiségi jogok védelme a mai korban
10:40- 10:50	Molnár, Glória: Az iskolák digitális ellátottsága
10:50- 11:00	Papp, Adrienn: Új Formák, Új Valóságok: A XX. századi Művészet Alakítóereje
11:00- 11:10	Petrovics, Arabella: A robotika szerepe a tanulásban akadályozott gyermekek oktatásában
11:10- 11:20	Rusotzky, Lilian: Digitális aktivizmus és a közösségszervezés
11:20- 11:30	Simon, Árpád Ticián: A mesterséges intelligencia térnyerése
11:30- 11:40	Sörfőző Szügyi, Judit - Takács, Márta: A ChatGPT szerepe az oktatásban: szerbiai és magyarországi diákok tapasztalatai
11:40- 11:50	Veres, Kinga: Színek hatása az emberi lélekre
11:50- 12:00	Szabó, Dalma: Milyen egy jó pedagógus?

**SECTION 3 /3. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
HUNGARIAN / MAGYAR**

Chairman / Szekcióvezető:
Dr. Laoues-Czibalmos Nóra

Time/ Idő- pont:	Presentation / Prezentáció:
10:00- 10:10	Laoues-Czibalmos, Nóra: Korai motoros fejlődés és mozgásfejlődés: A prevenció, kreativitás és intervenció kulcsszerepe
10:10- 10:20	Bak, Gabriella - Laoues-Czibalmos, Nóra: Egyetemisták Egészségmagatartása és Sportolási Szokásai: Kihívások, Motiváció és Fejlesztési Lehetőségek
10:20- 10:30	Bánvölgyi, Bianka: Mazsorett mint városi közösségszervezés
10:30- 10:40	Barócsi, Zsófia : Mozgásos játékok
10:40- 10:50	Burai, Petra: Szorongás és azok fajtái az élsportolók életében
10:50- 11:00	Dóka, Péter: Sportszervezés
11:00- 11:10	Györe, Ádám: Az úszásoktatás fontossága Magyarországon
11:10- 11:20	Jancsó , Nándor: Tudomány és modern technika a kézilabdában.
11:20- 11:30	Kis, Titanilla: Sikeres kézilabdázók jellemzői
11:30- 11:40	Kun, Miklós Bence: A röplabda játékosok teljesítményét befolyásoló tényezők: Technikai, taktikai és pszichológiai aspektusok
11:40- 11:50	Szakáczkzi, Botond: Edzőterem mint vállalkozás
11:50- 12:00	Szekeres, Emma: A röplabda játékosok teljesítménye és sérülésmegelőzés kapcsolata

**SECTION 4 /4. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
ENGLISH / ANGOL**

Chairman / Szekcióvezető:
Dr. Nemes Magdolna

Time / Idő- pont:	Presentation / Prezentáció:
12:00- 12:10	Simó, Ferenc Zoltán: Isaac Asimov and His Link to Social Science Fiction
12:10- 12:20	Asaad, Bassel Anwar - Naser Eldin, Zeina Suhil - Hasan, Riyam Ghandi - Kashmar, Mohammad Bassam: A Proposed Model for Measuring Creativity Using Artificial Intelligence: A Case Study of Graduate Students in the College of Medicine.
12:20- 12:30	Rusli, Nor Amalina: Digital Immigrant Teachers in Teaching Special Educational Needs (SEN) Students through Digital Learning
12:30- 12:40	Boros, Henrietta Mónika - Fehér, András: The Impact of Artificial Intelligence on the Historical Development of Marketing
12:40- 12:50	Chandran, Aswin : Simplified Approach to Harnessing Residual Exhaust Heat from Airplane Engines for Electricity Generation
12:50- 13:00	Sultanova, Malokhat: What Samsung Teaches Us About Antifragility in the AI Era
13:00- 13:10	Répás, Gergely: Music and Cubing as Languages
13:10- 13:20	Pekárdi, Sára: "Mix and Match Your Professions" - How to Combine a Film and Media Studies Degree with a Commerce and Marketing Degree and Why is It Useful to Have Both?
13:20- 13:30	Porcsin, Sára Viktória: "The Horror Within the Self" – Gothic Fiction and Dark Academia Literature

**SECTION 5 / 5. SZEKCIÓ
LANGUAGE / NYELV:
HUNGARIAN / MAGYAR**

Chairman / Szekcióvezető:

Dr. Mező Katalin

Time / Idő- pont:	Presentation / Prezentáció:
12:00- 12:10	Doviscsákné Szabó, Valéria: Az egészség és a testmozgás szerepe fogyatékos személyeknél
12:10- 12:20	Fülöp, Virág: Mindenkiem jut segítség? – Hogyan változott a fejlesztőpedagógusok száma a súlyos tanulási zavaros gyermekek, tanulók számának növekedésével?
12:20- 12:30	Szilas, Fanni: A sport hatása az általános iskolás gyermekek tanulmányaira, mentális egészségére.
12:30- 12:40	Gyulai, Ilona: Apaszerepek – SNI gyermek a családban
12:40- 12:50	Juhász, Anna - Hegedűs, Roland: A családi háttér hatása az óvodás gyermekek beszéd- és nyelvi fejlettségére
12:50- 13:00	Káldi, Laura Margit - Hegedűs, Roland: A figyelem vizsgálata néhány tényező alapján
13:00- 13:10	Mády, Réka – Hegedűs, Roland: Tévkepzetek a természettudományos tantárgyakban- Vizsgálat a tanulók és a pedagógusok szemszögéből
13:10- 13:20	Névay, Lili Marinetta: A tanulásban akadályozott tanulók szociális kompetenciájának vizsgálata
13:20- 13:30	Tajti, Emma: Elméleti áttekintés az integráció és inklúzió nevelési-oktatási intézményekben való megjelenéséről
13:30- 13:40	Tóth, Kamilla: Hogyan segíthetnénk az SNI-s gyermekek sportolását?
13:40- 13:50	Tóth, Kinga: A hátrányos és nem hátrányos helyzetű gyermekek beszédfejlődését leginkább befolyásoló néhány tényező

**SECTION 6 / 6. SZEKCIÓ
LANGUAGE / NYELV:
HUNGARIAN / MAGYAR**

Chairman / Szekcióvezető:

Dr. Ládi Tünde

Time / Idő- pont:	Presentation / Prezentáció:
12:00- 12:10	Borbélyné dr. Bacsó, Viktória: Science On Stage nemzetközi tapasztalatok
12:10- 12:20	Ecsédi, Éva - Laoues-Czimbalmos, Nóra: Szabadidő eltöltési szokások fogyatékos személyek körében
12:20- 12:30	Gyórfi, Zsanett Fanni: A közösségi média hatása a fiatalok mentális egészségére
12:30- 12:40	Kerti, Jázmin Renáta: Kreativitás mint tanítható készség?
12:40- 12:50	Kiss, Gitta Barbara: Felnőttképzés fontossága a modern társadalomban
12:50- 13:00	Ládi, Tünde: Pedagógusok tankocka használata a digitális oktatás során
13:00- 13:10	Nádasdi, Nóra - Laoues-Czimbalmos, Nóra: Óvodapedagógusok mozgásos szokásai
13:10- 13:20	Németh, Viktória: Játékos tanúlással és az élményalapú oktatással kapcsolatos tartalmak vizsgálata
13:20- 13:30	Süveg, Eszter : "Én és a Másik"- festészeti kiállítás, családon belüli állapotok
13:30- 13:40	Tóth, András Ágoston: Kreatív szókincsfejlesztés nagy nyelvi modellekkel

**SECTION 7 /7. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
ENGLISH / ANGOL**

Chairman / Szekcióvezető:
Szabóné Dr. Balogh Ágota

Time**/ Idő-
pont: Presentation / Prezentáció:**

- 12:00-12:10 Bíró, Gyula: The Impact of Philosophy and Ethics on Developing Competencies and Recommended Methodological Approaches
- 12:10-12:20 Katona, Krisztina: Mother Tongue Education and Creativity
- 12:20-12:30 Kós, Benedek Tibor: Coping Strategies for Elite Athletes
- 12:30-12:40 Kós, Nóra: Resilience as a Protective Factor in Pedagogy
- 12:40-12:50 Lestyán, Erzsébet: The Changing Role of the Teacher in Today's Talent Management
- 12:50-13:00 Mező, Katalin: The Dark Side of Talent Development: Mechanisms and Consequences of Exclusion
- 13:00-13:10 Rohony, Noémi: Study of Anxiety Levels in Primary School Children Aged 10-14
- 13:10-13:20 Szabóné Dr. Balogh, Ágota: AI Has Changed Roles in Education
- 13:20-13:30 Závogyan, Zsófia: Management Analysis of Sustainable Urban Development Strategies
- 13:30-13:40 Mező, Ferenc - Mező, Katalin: Artificial Psychology from the Aspect of 'OxIPO' Project
- 13:40-13:50 Harsányi, Máté: Developing the Social and Emotional Competences of Talented Athletes from Beyond the Borders
- 13:50-14:00 Harsányiné Petneházi, Ágnes: Demonstration of Selection for a Talent Programme
- 14:00-14:10 Mező, Ferenc: About the 'Learning and Society (2025)' International Interdisciplinary Conference

- 14:10-14:20 Mező, Katalin: 10TH 'Special Treatment' International Interdisciplinary Conference

**SECTION 8 /8. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
ENGLISH / ANGOL**

Chairman / Szekcióvezető:
Prof. Dr. Müller Anetta

Time**/ Idő-
pont: Presentation / Prezentáció:**

- 14:00-14:10 Igbeghe, Felix N. - Orima, Kingsley O. - Nwobite, Jordan O.: Mapping Operational Risk Practices within the framework of Productivity in the Oil and Gas Industry
- 14:10-14:20 Karmenova, Dilnaza: Biofuel of Sheep Manure (BioFSM)
- 14:20-14:30 László, Zsófia Jázmin: Changing of Discursive Strategies of International and Local NGOs to Block Dam Constructions – The Case of the Ilisu Dam
- 14:40-14:50 Khalil, Mohamed Mounir Hassan Mohamed: Lithium Waste in Soil: Do Earthworms Show Avoidance Behavior?
- 14:50-15:00 Kionga, Teresa Bochareri - Fenyvesi, Ferenc: Targeting Macropinocytosis In Oncogenic Kras Mutant Pancreatic Cancer Cells
- 15:00-15:10 Mikelayi, Wumaier: Creative Solutions to Combat Climate Change: Innovating for a Sustainable Future Introduction
- 15:10-15:20 Ogao, Evelyn: Effect of Syndecan-4 Knockdown on Mitochondrial Function in Skeletal Muscle

**SECTION 9 /9. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
HUNGARIAN / MAGYAR**

Chairman / Szekcióvezető:
Prof. Dr. Horák Rita

Time

**/ Idő- / Idő-
pont: / Pont:**

- Presentation / Prezentáció:**
- 14:00- Horák, Rita - Major, Lenke - Grabovac,
14:10 Beáta: Környezetvédelem az óvodában
14:10- Grabovac, Beáta - Major, Lenke -
14:20 Horák, Rita: A Szakítási Stratégiák
kérdőív magyar változata
14:20- Laki, Ildikó: Napjaink társadalmi
14:30 kérdései és kihívásai
14:30- Bábosik, Zoltán: A magyar nemzeti
14:40 karakter legfőbb jellegzetességei
14:40- Aranyos, Bence: Játékelméleti modellek
14:50 a bankrohamok kontextusában
14:50- Baranyi, Dániel: Folk economics és
15:00 személyes gazdasági elméletek hatásai
15:00- Csontos, Tamás: A kapitalizmus szakasz
15:10 változása a 2008-as válság után
15:10- Fehér, Regina: Az egyéni és ügynökségi
15:20 marketingkommunikációs hirdetések
marketingstratégiák fontosságának és
szerepének szemkamerás vizsgálata a
kkv-szektor vállalkozásainak sikerében
15:20- Kész, Bianka: Rendkívüli idők
15:30 rendkívüli intézkedéseket követelnek –
avagy a Fed, az EKB és a BoE
koronavírusválságra adott monetáris
válasza
15:30- Rácz, Adél: Az online promociós
15:40 elemek hatása a fogyasztói magatartásra -
szisztematikus szakirodalmi áttekintés
(magyar nyelvű források)

**SECTION 10 /10. SZEKCIÓ
LANGUAGE /NYELV:
HUNGARIAN / MAGYAR**

Chairman / Szekcióvezető:
Prof. Dr. Müller Anetta

Time

**/ Idő- / Idő-
pont: / Pont:**

- Presentation / Prezentáció:**
- 16:00- Prof.Dr. Ujfaludi, László: Játék az
16:10 idővel
16:10- Prof.Dr. Müller, Anetta: Fenntartható
16:20 energiahasználat és zöld megoldások
16:20- Molnár, Ábel: Ojos del Salado
16:30
16:30- Stoff, Panna: Radioaktivitás Marie
16:40 Curie-től napjainkig
16:40- Tóth, Loretta: Gyalogosan az
16:50 egészségért – Lábbusz program
16:50- Török, Barbara - Bakosné Kiss, Virág
17:00 Ágnes: Zöld reklámképek
hatásosságának elemzése a meggyőző
kommunikációban
17:00- Urbán, Gábor: A diósgyőri
17:10 futballkultúra vizsgálata
17:10- Vizi, Hunor: Párizsi olimpia gazdasági
17:20 hatása
17:20- Gulyás, Dávid: A klímakockázatok
17:30 mérésének és kezelésének lehetőségei a
hazai kis- és középvállalkozások
számára

**(POSTER)SECTION 11 /11.
(POSZTER)SZEKCIÓ**

Chairman / Szekcióvezető:
Dr. Mező Ferenc

- Csák, Krisztián és Juhász, Csilla: The Leader as
Influencer
Csatári, Fanni: Drámapedagógia és a nyelvi
szorongás az idegen nyelv oktatásban
Fehér, Regina: Az egyéni és ügynökségi
marketingkommunikációs hirdetések

- marketingstratégiák fontosságának és szerepének szemkamerás vizsgálata a kkv-szektor vállalkozásainak sikerében
- Frankné Mészáros Boglárka Fanni: Az iskolai idő és a társadalmi egyenlőtlenségek összefüggései
- Fróna, Dániel: Digitalizing Rural Hungary: Current Status, Challenges and Future Prospects
- Hadar, Vanessza - Sayed, Ghanem Amr: Életmódbel és szociodemográfiai determinánsok a fiatal, cukorbeteg nők szív- és érrendszeri betegségeinek kialakulásában
- Jakus, Dorottya Alma: How Learning a New Language Changes Your Brain
- Jedryka, Anna: Creativity
- Kovács, Írisz: The Situation of the Portuguese Minority Language in Spain
- Kovács-Kaszás, Rebeka: Elektronikus tárgyalás tartásának kérdései a közjegyzői nemperes eljárásokban
- Königsberger, Krisztián: A művészetterápia alkalmazási lehetőségei a Magyar Honvédségnél
- Major, Lenke - Grabovac, Beáta - Horák, Rita: Érzelmi intelligenciával az ökológiai kéznyom növeléséért
- Mándoki, Réka: What and How Do Parents Take into Account When Choosing a Nursery School?
- Mezei, Emese: Az elhízás szociodemográfiai, életmódbeli és egészséggel kapcsolatos tényezői a 65 év alatti nők körében
- Mező, Ferenc - Mező, Katalin: A New Rapid Test for Cognitive Abilities of 6-8-Year-Old Children
- Mihály, Tamás - Soós, Mihály - Mihály-Karnai, Laura: Determinants of Fish and Fishery Product Consumption
- Mihály-Karnai, Laura: Sustainability in Fish Production
- Papp, Annamária: An Option for Involving Women in Surgical Specialties. The Impact of Modern Technology

Témák

A rendezvényen a kreativitással közvetlen, illetve közvetett módon kapcsolatban álló témák kerültek bemutatásra.

A kreativitással közvetlen kapcsolatban álló témák:

1. A kreativitás, mint a kutatás célja (cél lehet például a kreativitás meghatározása, diagnózisa, fejlesztése, időbeli vonatkozásai stb.).

2. A kreativitás, mint a személyiség, a szervezet vagy valamilyen innovatív termék/szolgáltatás fejlesztésének eszköze.

3. Módszerek vagy programok a kreatív teljesítmény növelésére.

4. Produktív, kreatív tanulás (a tanulási input < kimenet).

5. Kreativitás és tehetség, intelligencia, személyiség.

A kreativitással közvetett kapcsolatban álló témák (ahol a Szerzők kutatásaikról, innovációikról stb. szóló prezentációi tekinthetők kreatív produkciójuknak):

1. Kreatív teljesítmény: új, eredeti elmélet egy vagy több tudományterületen.

2. Kreatív teljesítmény: új kutatási eredmények, új kutatások terve, kísérleti tanulmányok eredményei bármely tudományágban vagy témában.

3. Kreatív teljesítmény: új módszertan egy vagy több tudományágban vagy szakmában (például: pedagógia, pszichológia, orvostudomány, történelem, szociológia, STEM, jogtudomány, hadtudomány stb.).

4. Kreatív teljesítmény: új művészi előadás, produkció, műalkotás bármely művészeti ágban.

5. Kreatív teljesítmény: kreatív tudósok, művészek életrajzai vagy történelmi áttekintések művészeti irányzatokról, tudományterületekről vagy kutatási témákról.

berétől a www.kpluszf.com honlapon lesz elérhető. Minden érdeklődőt tisztelettel várunk és bátorítunk:

Legyünk kreatívak!

Zárszó

A nemzetközi konferenciák remek terepei lehetnek a hasonló tudományos érdeklődésű személyek találkozásának, az interdiszciplináris konferenciák pedig kiváló lehetőséget adnak arra, hogy az ugyanazt a témát más diszciplinák felől vizsgáló kutatók is szakmai kapcsolatokat, akár hosszú távú kutatói együttműködések alakíthassanak ki. Jelen konferencia, illetve konferencia-sorozat mindkét említett lehetőséget szolgálja – immár ötödik éve.

A „Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat (2025)” Interdiszciplináris Nemzetközi Konferencia 2025. decemberében esedékes. A konferenciafelhívás 2025. szeptem-

100%

Irodalom

Mező Katalin és Mező Ferenc (Szerk.)
(2024): *Kreativitás – Elmélet és Gyakorlat*
(2024). Debrecen (HU): K+F Stúdió Kft.
ISBN 978-615-82511-1-2

MEGHÍVÓ A X. KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIÁN TÖRTÉNŐ RÉSZVÉTELRE

MEGHÍVÓ

X. KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIA

2025. április 24-25-26. (HAJDÚBÖSZÖRMÉNY)

A Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar, valamint a Különleges Bánásmód Folyóirat Szerkesztősége nevében **sok szeretettel hívjuk meg Önöket a 10. alkalommal megrendezésre kerülő Különleges Bánásmód Nemzetközi Interdiszciplináris Konferenciára.**

A konferencia időpontja: 2025. április 24-25-26.

A konferencia helyszíne: Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar, 4220, Hajdúböszörmény, Désány u. 1-9.

A konferencia immár egy évtizede nyújt teret a kiemelt figyelmet, a különleges bánásmódot igénylő személyek (pl. sajátos nevelési igényűek; fogyatékossgal élők; beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel élők; tehetségek; hátrányos helyzetűek stb.) helyzetével, ellátásával, fejlesztésével, a problémáik megoldásával foglalkozó hazai és külföldi tudományos kutatóknak és szakembereknek a tudományos eredményeik megjelenítéséhez.

Jelen rendezvény kiemelten támogatja az olyan, a Neumann János Program által is fókuszba állított témák felszínre kerülését, mint a) az egészséges élet megőrzését szolgáló megelőző, gyógyító és ellátó fejlesztések/rendszerek kiépülése, fejlődése a kora gyermekkortól kezdve az időskorig; b) környezettudatos és fenntartható fejlődésre épülő, klímasemlegességet hangsúlyozó új technológiák alkalmazása; c) a mesterséges intelligencia, a digitális eszközpark és digitális átállás fellendülése, a magas szintű digitális készségek fejlesztését lehetővé tevő megoldások, készségfejlesztő oktatási metódusok bevezetése az érintettek oktatásában, nevelésében, fejlesztésében és teljes körű ellátásában.

A konferencia inter- és multidiszciplináris jellege miatt nemcsak a pedagógia és pszichológia területéről szóló témák számára biztosít helyet, hanem lehetőséget ad más tudományágak – mint például orvostudomány, jog, antropológia, szociológia, mérnöki tudományok stb. – tudományos képviselőinek is az eredményeik prezentálására, kapcsolatok építésre.

Megtiszteltetés lenne, ha Ön és kollégái részt vennének a konferencián!

MEGHÍVÓ

X. KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS KONFERENCIA

2025. április 24-25-26. (HAJDÚBÖSZÖRMÉNY)

A konferencia-regisztráció és további információk
az alábbi felületen keresztül érhetők el:

https://konferencia.unideb.hu/kb_interdiszciplinaris_konferencia

**Nagy izgalommal várjuk a közelgő konferenciát, és reméljük, hogy
Önöket is köszönhetjük a konferencia előadói és vendégei között!**

Ha bármilyen kérdésük van a konferenciával kapcsolatban,
a következő e-mail címen keresztül készséggel válaszolunk: kb@ped.unideb.hu

Hajdúböszörmény, 2024. December 01.

Tisztelettel a Konferencia Szervezőbizottságának nevében:
Dr. Mező Katalin
a Szervezőbizottság elnöke

TÉT-2025/LANDS-2025 KONFERENCIA FELHÍVÁS

TANULÁS ÉS TÁRSADALOM INTERDISZCIPLINÁRIS NEMZETKÖZI KONFERENCIA

uni-eszterhazy.hu/tanulas-konferencia

Eger (HU), October 3-5, 2025
Project: MEC_SZ_24_149026

Társszervezők / Co-organizers:

DEBRECENI
EGYETEM

KOCKA KÖR
www.kockakor.hu

ÁLLAMTUDOMÁNYI EGYETEM
NAGYKÖZSÉGI TÁRSADALMI SZAKKÉPZŐ KÖZPONT
HUNGÁRY UTCA 10. H-1024 BUDAPEST
PÉTELENYI PÁLYÁZATTEL HA MEGJÁRÓBAN MEGJÁRÓK JELNEK Vagy HATÁR

Partiumi
Keresztény
Egyetem

LEARNING & SOCIETY INTERDISCIPLINARY INTERNATIONAL CONFERENCE

Place: Eger, Eszterházy Károly Catholic University

Date: October 3-5, 2025.

A rendezvény a MEC_SZ_24_149026 azonosító számú
MECENATURA pályázat keretében valósul meg.

A MEC_SZ_24_149026 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium, a Nemzeti
Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs
Hivatal útján meghirdetett pályázatból valósul meg.

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ
PROJEKT

Honlap: <https://uni-eszterhazy.hu/tanulas-konferencia>

FELHÍVÁS INTERDISZCIPLINÁRIS JUNIOR KUTATÓCSOPORTBA TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁSRA

Cél:

Középiskolások, BA, BSC, MA, MSC, PHD hallgatók számára lehetőséget biztosítani a saját diszciplinájukon átívelő kutatásokba bekapcsolódni, publikációkat megjelentetni, nemzetköz konferenciárésztvételt biztosítani.

A bekapcsolódással járó haszon

A részvétel a bekapcsolódók számára azért hasznos, mert:

- ösztöndíjak, pályázatok során érvényesíthető teljesítményei (publikáció, konferenciaelőadás) lesznek,
- saját témájában kutathat és azt gazdagíthatja kutatótársai szaktudását is felhasználva,
- életrajzában is jól mutató bejegyzést kap,
- szakmai kapcsolatrendszere bővül,

- ingyen vehet részt nemzetközi konferenciákon,
- ingyen publikálhat Open Access (nyílt hozzáférésű) kiadványokban.

Feladatok

A résztvevő feladata a következő lesz:

- Jelentkezés a csoportba (a felhívás végén látható linken keresztül)
- A csoport alakuló ülésén (személyes vagy online) részvétel a közös kutatási téma kialakításában. Például: korábbi hasonló csoportban pszichológia, jogtudo-

mány, gazdaságtudomány és orvostudomány szakos hallgatók fordultak saját szakjuk felől közös érdeklődésbe vágó kérdésekhez.

3) 10 perces prezentációval ingyenes részvétel a 2025. májusában megrendezésre kerülő „Nemzetközi Interdiszciplináris Konferencia” című rendezvényen. Magyar vagy angol nyelvű előadásokat lehet majd tartani, amiről kétnyelvű igazolást állítanak ki a Szervezők. Az előadások témáját Ön választhatja meg.

4) Min. 1 tanulmány megírása. A megjelentetés megegyezés szerint folyóiratban vagy szöveggyűjteményben tervezzük.

Kiket várunk a programba?

A jelentkezést azoknak a hallgatóknak, doktoranduszoknak ajánljuk, akik:

- a) sokoldalúak, s kíváncsiak arra, hogyan tudnak együttműködni különböző tudományágak képviselőivel;
- b) teljesítmény-centrikusak: a részvétel publikációkkal, konferenciákon történő előadásokkal is jár;
- c) tudományos karrierjüket, s széleskörű kapcsolatrendszerüket már hallgatóként igyekeznek megalapozni;
- d) a hétköznapi hallgatói létet kellemes és hasznos időtöltéssel igyekeznek kiegészíteni;
- e) kedvelik a jó társaságot.

Részvételi díj

A programban való részvétel díj: 0 Ft.

A program keretében megrendezésre kerülő nemzetközi online konferenciákon történő részvételi díj: 0 Ft.

A programban történő folyóiratokban, tanulmánykötetben történő tanulmány megjelentetésének díja: 0 Ft.

A program egyéb költséget nem tartalmaz, de a résztvevők a saját kutatási munkájukkal kapcsolatban esetlegesen felmerülő költségeket önmállóan fedezik.

Időigény

A program időigénye: kb. 2 óra/alakuló megbeszélés + saját ütemű kutatás és publikáció írás + konferenciákon való részvétel.

Amit lehet, elektronikusan oldunk meg, ezzel csökkentve az időigényt.

Jelentkezési határidő:

2025. március 11.

Jelentkezés módja: bejelentkező e-mail küldése erre az e-mail címre:
ferenc.mezo1@gmail.com

Szervező

E tehetséggondozó program a Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület és a Nemzetközi tanuláskutató Hálózat (ILEARN) szervezésében valósul meg.

E-mail: ferenc.mezo1@gmail.com

Mobil: 06 30 656 1 565

Kapcsolat, további információ:

Szakmai vezető: Dr. Mező Ferenc

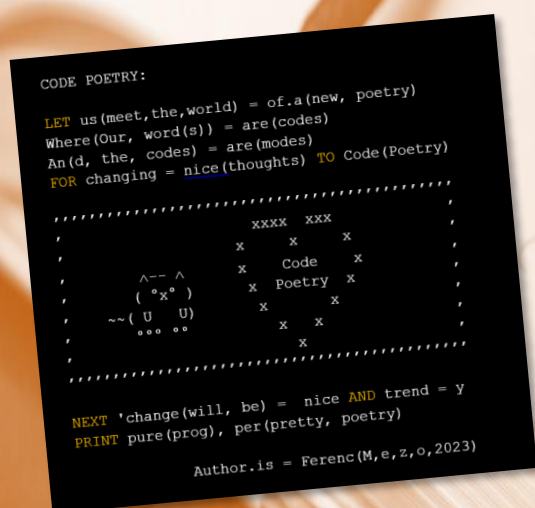

CODE POETRY PÁLYÁZAT (2025)

ÍRJ KÓDVERSET!

BÁRMILYEN PROGRAMNYELVET HASZNÁLHATSZ!

BÁRMIRŐL SZÓLHAT A VERS
(AMI NEM KIREKESZTŐ, NEM JOGSÉRTŐ).

A VERS TERJEDELME: MIN. 2 KÓDSOR

A KÓDVERSEKET 2025. MÁRCIUS 11.-IG KÜLDD EL AZ

INFO@KPLUSZF.COM

CÍMRE EGY RÖVID KÍSÉRŐ ÜZENETTEL, AMI TARTALMAZZA:

1. A SZERZŐ NEVÉT
2. A KÓDVERS CÍMÉT
3. A KÓDVERS PROGRAMNYELVÉT

A közlésre alkalmas kódverseket a K+F Stúdió Kft. (www.kpluszf.com) által kiadott e-kiadványban és/vagy e-folyóiratszámokban tesszük közzé, illetve angol-magyar kétnyelvű igazolást adunk a műről.

További információ az info@kpluszf.com e-mail címen keresztül kérhető.

A kódköltészetéről (code poetry), illetve a kódversekről (code poems) háttéranyag, módszertani útmutató található ezekben a cikkekben:

Mező Ferenc (2023): Code Poetry – avagy: Amikor az irodalom csókot dob az informatikának, de a mesterséges intelligencia elkapja azt a tehetséggondozás öröme... *Mesterséges intelligencia – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/1. szám. 9-19. doi: [10.35406/MI.2023.1.9](https://doi.org/10.35406/MI.2023.1.9)

Mező Ferenc (2023): Code Poetry – Módszertani javaslatok tehetségfejlesztő programok számára. *Mesterséges Intelligencia – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/1. szám. 103-114. doi: [10.35406/MI.2023.1.103](https://doi.org/10.35406/MI.2023.1.103)

**A PÁLYÁZATRA TÖRTÉNŐ KÓDVERSEK BEKÜLDŐI A MŰ
BEKÜLDÉSÉVEL NYILATKOZNAK ARRÓL, HOGY A
KÓDVERS A SAJÁT SZELLEMI TERMÉKÜK, S
HOZZÁJÁRULNAK ANNAK KÖZLÉSÉHEZ
A K+F STÚDIÓ KFT. ÁLTAL KIADOTT E-KIADVÁNYOKBAN,
E-FOLYÓIRATOKBAN.**

**> DO_NOT_FORGET:
> PLEASE.WRITE CODE(POEMS)**

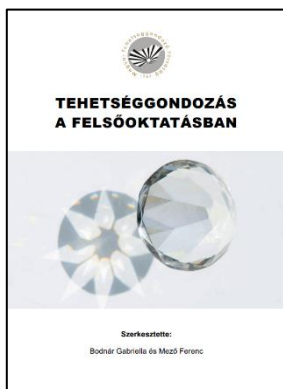
RECENZIÓ

A „TEHETSÉGGONDOZÁS A FELSŐOKTATÁSBAN” CÍMŰ TANULMÁNYKÖTETRŐL

Balogh László (Ph.D.)

A Magyar Tehetséggondozó Társaság elnöke

A recenzió alapjául szolgáló mű bibliográfiája:

Bodnár Gabriella és Mező Ferenc (Szerk.) (2024): *Tehetséggondozás a felsőoktatásban*. Magyar Tehetséggondozó Társaság, Debrecen.

Nyomtatásban megjelenő verzió: ISBN 978-615-02-2292-9

E-könyvként megjelenő (pdf) verzió: ISBN 978-615-02-2293-6

Kulcsszavak: tehetség, felsőoktatás

Diszciplínák: pedagógia, pszichológia

URL:

http://match.hu/wp-content/uploads/2023/06/E_BOOK_Tehetseggondozas_a_felsooktatásban_2024.pdf

A Magyar Tehetséggondozó Társaság (MTT, v.ö.: 1. ábra) megalakulása óta jelentet meg saját kiadásban köteteket. Ezek egyrészt a MTT tevékenységének egy-egy periódusát dolgozták fel almanach formájában, másrészt a tehetséggondozó szakemberek körében érdeklődésre számot tartó témakörök elemzését adtuk közre.

1. ábra: a Magyar Tehetséggondozó Társaság logója.

A fenti címben szereplő kötet tartalmában újfajta kiadványt jelent a korábbiakhoz képest, mivel a felsőoktatási tehetséggondozás témakörben országos összefogással ad képet e terület elmúlt tíz évének gyakorlati tehetségfejlesztő tevékenységéről. A legjobb hazai szakemberek tollából egy bevezető és huszonhárom elemző írás ad képet arról, hogy milyen sokszínű hazánkban a felsőoktatási tehetséggondozás palettája.

A bevezető tanulmány mellett három nagy fejezetben található az írások. Az első fejezet empirikus vizsgálatokat tartalmaz, öt tanulmány képviseli ezt a műfajt. A második nagy részben a felsőoktatási intézményeken átívelő tehetséggondozó prog-

ramok bemutatása történik, ezekből is öt írás olvasható. A harmadik, a legnagyobb terjedelmű fejezetben tizenhárom tanulmány mutatja be a felsőoktatási intézményeken belül működő tehetséggondozási rendszereket.

Természetesen megindultak a korszerűsítési törekvések a felsőoktatási tehetséggondozásban már a múlt század kilencvenes éveinek elejétől kezdve, de igazán az elmúlt tíz évben lett országos elterjedtségben módszertanilag hallatlanul sokszínű és tartalmában igen gazdag ez a tevékenységrendszer, ezért is hallatlanul aktuális e kiadvány.

Mindenképpen elismerőleg kell megemlíteni, hogy kiemelt szerepe van a kötet megjelenésében a MTT Felsőoktatási Szekciójának, amely hosszú évek óta szisztematikusan szervezi a konferenciákat, tapasztalatcseréket, intézménylátogatásokat e területen, s külön is elismeréssel kell szólni Bodnár Gabriella szekcióvezető lelkiismeretes, odaadó szervező-koordináló munkájáról, akinek e kötet megjelentetésében is elvülhetetlen érdemei vannak. Ugyancsak sokat segített a könyv létrejöttében Turi Katalin, a MTT alelnöke, akinek a hatáskörébe tartozik az Elnökségben a MTT szekciónak irányítása.

Természetesen köszönet és elismerés illeti mindazokat a felsőoktatási tehetséggondozó szakembereket, a szerzőket is, akik vállalkoztak arra, hogy a legjobb hazai gyakorlatokat nagy műgonddal és sokoldalúan elemezve átfogó képet adjanak a tehetséggondozás itthoni értékeiről. Név szerint külön is meg kell említenünk azon

kolleganőket, kollegákat, akik közel egy éven át erejüket nem kímélve vezető szerepet játszottak a kötet összeállításában, megszerkesztésében, kiadásra való előkészítésében. Első helyen kell említeni Bodnár Gabriellát és Mező Ferencet, a kötet szerkesztőit. Természetesen a Szerkesztőbizottság, és különösen elnöke, Polonkai Mária, a MTT alelnöke vállalta a legnagyobb részt, hogy az írások mind tartalmukban, mind formájukban magas szintű értéket képviseljenek. Ebben a munkában jelentős szerepük volt a Szerkesztőbizottság további tagjainak is: Kormos Dénesnek, Mentler Mariannának, Mező Katalinnak és Turi Katalinnak. Ugyancsak nagy szerepet játszottak a tanulmányok végső megformázásában a szakmai lektorok: Bodnár Gabriella, Heimann Lászlóné Buzsik Ilona, Kützinger Arianna, Kormos Dénes, Kovács Mónika, Mező Katalin és Takács Ildikó. Fáradozásukért e helyen is köszönet minden közreműködőnek!

Az előbb leírtak bizonyítják, hogy igazi csapatmunka eredménye a példaértékű, szakmailag magas szintű tanulmánygyűjtemény.

Mindezen értékek alapján fejet hajtva a MTT legújabb kiadványa előtt, tisztelettel ajánlom tanulmányozásra a „Tehetséggondozás a felsőoktatásban” című tanulmánykötetet a felsőoktatási tehetségfejlesztés iránt érdeklődő szakembereknek, de meggyőződésem, hogy a tehetség-ügy más területein dolgozó pedagógusok, pszichológusok és oktatásügyi vezetők is hasznosan forgathatják a kötet írásait.